

A Case Study on Social Science Research Ethics Approval Process

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date	Published Date
Research Article	04.21.2022	04.23.2023	05.30.2023

Rifat Miser ¹
Ankara University

Abstract

In accordance with the Scientific Research and Publication Ethics Directive published by the Council of Higher Education in 2012 and updated in 2016, ethical committees were established at universities to ensure that all scientific research, including postgraduate dissertations, is conducted in accordance with research ethics. One of these committees is the social sciences ethics committee. Obtaining ethical approval for social science research designs is a new situation for our country. What's more, most of the ethical codes contained in the Directive, which guides the studies of these committees, are not about research ethics, but publication ethics. Therefore, it is not known how social sciences ethics committees fulfil their duty while giving ethical approval to research designs they are dealing with. No research has been found on this subject yet. This case study, in which the results of the ethical review of the author made as a member of the ethics committee at one of the oldest universities in Turkey for about two years were used as a data source, sheds light on this uncertainty within itself limits. According to the findings of the study, ethics committee membership causes a serious increase in workload for faculty members, and requesting ethical corrections from approximately 2/3 of the applications made a significant contribution to this increase in workload. In addition, it was found out that the reasons for the correction were due to the carelessness in the preparation of the application documents and the lack of sensitivity that methodological mistakes can be mistaken and so can mislead. Besides all these, the application forms should be simplified and be allocation to as per scientific fields.

Keywords: Ethics, ethics committee, science ethics, research ethics, violation of research ethics.

Citation: Miser, R. (2023). A case study on social science research ethics approval process. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 56(2), 759-811. <https://doi.org/10.30964/auebfd.1107014>

¹ *Corresponding Author:* Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Science, Department of Educational Sciences, E-mail: rmiser@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7212-1985>

The main element that differentiates a profession from any work done regularly for a living is professional ethics. Whether based on a talent or not; holders of such professions acquire a social power provided by their expertise that they would not otherwise have. They are expected to use this power for the benefit of human.

The moral responsibility that this expectation imposes on professionals is called professional ethics. As a matter of fact, in a study examining the literature in which the concept of a profession is defined (Tapper & Millett, 2015), it was found that the distinguishing features of a profession are as follows:

- having the ideal of service and responsibility for the public interest,
- based on expert knowledge,
- working as a community and self-correction,
- deeming necessary of intensive education and certificated qualification,
- capable of being applied of knowledge it contains,
- having a professional ethics, ethical codes.

In other words, they found that these were the most emphasized features as a distinguishing in many of the job descriptions they examined. However, researchers who do not consider these characteristics sufficient to distinguish a profession from other occupations, based on their own analysis argue that the formal element of a specialist occupation may be 'the use of dangerous or powerful knowledge by people of good character who act ethically for the sake of the public interest'

As is seen, the essence of a profession is professional ethics. The principles and rules regulating professional ethics can be said that it sheds light on the professionals do their jobs with the highest sensitivity, by avoiding the passion of career that leads to addicted to power and success, and provides criteria that enable moral control by both colleagues and service recipients.

What professional ethics seek after is professional norms that seem necessary to be able to take correct action in the face of ethical problems encountered at every step of his/ her professional life; but independently of their worldview, culture, ideologies and religions, they are the norms that are expected to be applied everywhere and to base their decisions and actions on (Kuçuradi, 2003, pp. 7-8). Professional norms appear in daily life as principles, rules and examples specific to that profession.

Some of the ethical norms, which are determined by the professional community and which are the basis of their moral responsibility, may turn into legal rules over time and become the basis of legal responsibility. However, ethical norms should always be questionable. Because some of the professional problems that need to be solved are unique and the one and only. Norms may become invalid in parallel with developing science, technology and ethical understanding. Determining and renewing the norms of professional ethics is possible with the light and guidance of ethics, in other words, moral philosophy. Moral philosophy review moral issues through descriptive ethics, meta-ethics, and normative ethics. Indeed, applied ethics or professional ethics is nothing but the implementation of the theoretical accumulation

revealed by handling with these ways the morality in various fields to solve the problems specific to that field (Türer, 2019, p. 65).

The way that ethics is applied to scientific endeavour is also called science ethics. Science ... is a guide that guides many different aspects of individual and social life. With this feature, it not only provides scientists with an authority that no other institution has, but also imposes a great moral responsibility" (Irzak & Erzan, 2008, p. 10). In other words, the obligation of scientific freedom is to abide by the ethics of science. In the words of Aydın (2016, p. 59), "ethics is the guarantee of science. Violation of ethical principles means violating the foundations of science." In order not to cause such a situation, scientists are expected to act with a high sensitivity when conducting research, publishing research results, evaluating publications and teaching what they have learned as a requirement of their profession. Science ethics is the compass of this high sensitivity, reflecting the moral demands that the scientist should be abided while doing science (Pieper, 1997, p. 92). The function of ethics is not to directly command or prohibit a particular action, just as the compass does not show the way directly, but how to find the right way. It shows and demands the possibility of morality in the area of freedom that is specific to human beings and gives information on how to determine the morally appropriate action in this context. It shows and demands the possibility of morality in the sense of freedom that is specific to human beings, and gives information on how to determine the morally appropriate action in this context (Pieper, 1997, p. 99).

If deontology and philosophy courses are excluded, professional ethics is a new situation for our country. In recent years, various professional fields have tended to develop their own professional ethics (Kuçuradi, 2003, p. 7). One of these, the first effort in our country on science ethics, was the establishment of an Ethics Committee at Hacettepe University Faculty of Medicine in 1988; after this, it is stated that with the Pharmaceutical Research Regulation issued by the Ministry of Health in 1993, it was necessary to establish local ethical committees in every research institution, and a Central Ethics Committee was established in the Ministry of Health (Ruacan, 2005, p.148). In 1998, the General Assembly of the Turkish Academy of Sciences "established an honorary committee to review the ethical issues that may arise in relation to its members," but the Academy did not limit itself to this, and "to eliminate the deficiencies in this issue in our country and to deal with scientific unethical behaviors decisively" (Bermek, 2002, p. 5). In 2002, it published a book called "Ethics and Problems in Scientific Research", which is a pioneer for our country.

However, it is seen that the main triggering factor in the increase of interest in science ethics in our country is the "Higher Education Council Scientific Research and Publication Ethics Directive", which was accepted with the decision of the General Council of Higher Education, dated 29.08.2012 and numbered 18.946. Article 18 of this directive includes the provision that "Higher education institutions construct their ethics committees and, if necessary, their ethics sub-committees in accordance with the criteria specified in this directive, within six months at the latest from the

effective date of this directive." Pursuant to this provision, the ethics committees established in universities since 2007 to review all allegations of ethical violations have been restructured and have begun to give ethical approval for research designs other than clinical studies on humans and animals.

Obtaining ethical approval for human and animal experiments and clinical research is not a new practice. But by interviewing people, applying questionnaires and scales etc. obtaining ethical approval for research which is based on data collection in various ways is quite new a condition. By considering the principles and rules contained in the 'Scientific Research and Publication Ethics Directive', which was issued by the Council of Higher Education and which was repeated for some reason by each university, the ethics committees established by the universities reviews and approves the master's and doctoral studies, TUBITAK (The Scientific and Technological Research Council of Turkey) projects, and the individual studies in terms of ethics.

The Directive, which forms the basis for this review and approval process, has been updated with the decision of the General Council of Higher Education dated 10.11.2016 and numbered 23.497. With this update, the scope of the directive has narrowed as compared with the previous one, and is limited to the research and publication dimensions of scientific ethics. According to the updated directive, actions against scientific research and publication ethics are divided into two groups. Unethical acts that fall into the first cluster; plagiarism, forgery, distortion, republishing, salami-slicing and unfair authorship. As can be seen, these are related to publication ethics; it is not possible to determine them before scientific research becomes a publication.

The unethical acts that fall into the second cluster were collected under the title of "other" as 14 items. Of these, item (c) indicates "not complying with ethical rules!" Two items are about using unpublished works without the permission of the owner; one is about not stating research support in publications; one is about making false and misleading reports regarding publications; one is about not complying with the confidentiality of the information obtained; one is about making an unsubstantiated claim of ethical violation; one is about misusing scientific research resources. As can be seen, none of these eight items listed under the 'other' heading are violations that can be detected during the design phase of the research.

Two of the remaining items are about not getting the permission of the relevant persons and institutions before the research; two of them are about not complying with the relevant legislation in research; one is about fails to inform the respondents of the potential harms of the research; one is about harming animal health and ecological balance. It is possible to review research designs in terms of what measures they take to avoid these five situations pointed out by the directive. Therefore, the ethical approval review of research designs seems to be limited to these five items.

All actions deemed contrary to scientific research and publication ethics by the Directive have been also added to the ninth section of the Higher Education Law No. 2547, which regulates the general principles of disciplinary and criminal matters. This addition operation was made with the law numbered 6764, which was submitted to the Turkish Grand National Assembly (TBMM) on 20.05.2016 and accepted on 02.12.2016. (Article 65 of the Law No. 2547, with Article 35 of the Law No. 6764 adopted on 02.12.2016, the provision "The procedures and principles regarding the formation, duties and work of scientific research and publication ethics committees" is regulated by the regulation to be issued by the Council of Higher Education. However, no regulation on the subject published after this date has been found. It is stated that the basis of the aforementioned 2016 Directive is this article 65. This situation makes us think that the regulatory legal action is made with a directive, not a regulation as stipulated in the law.) In other words, the professional ethical norms defined by the Directive are simultaneously tied into the legal sanctions. A series of sanctions, ranging from 'warning' to 'removal from the university teaching profession', have been envisaged for the unethical actions of scholars. However, almost all of these regulations in the Law No. 2547 are related to the publication dimension, not the research dimension of scientific ethics, as they are a reflection of the Directive.

Another regulation regarding the work of university ethics committees is the document called "Higher Education Institutions Ethical Behavior Principles", which was accepted by the Interuniversity Board and published by the Higher Education Council, and which appears to be more comprehensive in terms of scientific ethics. The third part of the document covers the principles of "Scientific Research, Publication and Evaluation Ethics", the fourth part "Education and Teaching Ethics", the fifth part "Ethics of Service (to the Society)" and the sixth part "Academic Management Ethics". However, as in the directive, the dimension of publication ethics was given more importance than the dimension of research ethics. Nevertheless, it seems important to mention "having competence in the design and conduct of the research", "to approach the research issue honestly and impartially" and to talk about the appropriateness of the methodology of a scientific research, albeit with a distorted expression.

The basic ethical obligation of the scientist regarding the scientific research process is not to mislead and not to be mistaken. Plagiarism, forgery, distortion, republishing, salami- slicing and unfair authorship and the majority of situations specified in the aforementioned legal regulations are actions intended at 'misleading'. It is seen that these are referred to as "scientific deception and distortion" in the scientific ethics literature (Aydın, 2016, p. 80). But it is not enough for the scientist to avoid these deliberate acts of deception, which consist of fabrication, diversion, and plagiarism; at the same time, he must be careful not to be mistaken. This situation, which is called "carelessness" or "undisciplined research" (Aydın, 2016, p. 80), leads the scientist himself to 'be mistaken' and therefore unintentionally 'misleads' the society: "mistakes made in a scientific research cannot be tolerated if it is full of negligence and had been conducted without discipline; introducing preventable

mistakes into science by conducting research which are full of mistakes or omissions may harm science even if these can be corrected later” (Tekcan, 2002a, p. 36).

A research design is deciding how to researching the problem. Therefore, it can be said that reviewing research designs ethically requires examining them mainly from the viewpoint of methodological relevance and clarity. Thus, it may be possible to avoid sloppy research and thus deception. On the other hand, it does not seem possible to detect and prevent deliberate deception actions during the design phase of the research. Indeed, it is only a possibility that preventing 'sloppyness' in research designs will also prevent 'mistake'. However, any elaborate research design can reduce the possibility of making a mistake and facilitate the disclosure of intentional misconceptions.

Along with it seems rational for the ethical review of research designs in a including manner a evaluation from the viewpoint of methodological relevance and openness, it also evokes an interference with the freedom of science. That's why it can be able to said that ethics is like an inaccessible and incomprehensible ivory tower and to made an instrument for preventing, directing, punishing people if needs be. (Ruacan, 2005, p. 147). It draws attention to "one of the most common complaints of researchers about ethics committees is that this limit of authority is exceeded" (Tekcan, 2002b, p. 70).

It is essentially the right and responsibility of the researcher (and consultant, if any) to ensure purpose-method compliance. Saying 'it is not possible to understand/explain/control this problem with this method and therefore leads to be mistaken' can be considered as an interference with the right of researchers to design their research, or it can mean assuming responsibility for methodological mistakes. Therefore, if there is no question of the research to constitute a problem from the point of ethic; the evaluation of the scientific suitability/qualities of the methods, designs and procedures used in the research is being recommended to exclude from the responsibility and jurisdiction of the ethics committee (Tekcan, 2002b, p. 70). However, every situation that may lead to be mistaken can be seen as a situation that will create an ethical problem, as it can also lead to misleading.

For now, only one research has been found regarding the ethical approval process, which is a relatively new situation for our country, and according to its findings, 76.1% of the academicians have never applied to any of the ethics committees. In fact, one-fifth (20.9%) of the academicians believed that ethics committee approval is not required for research or publication (Özcan & Balcı, 2016 p. 96).

In summary, it is seen that the scope of legal regulations guiding the work of university ethics committees, which have undertaken the task of granting ethical approval to research designs, is limited; and that the content of theoretical approaches is conflicting in itself. Within this limitation and conflict, it is not known how university ethics committees fulfill their duty to give ethical approval to research

designs, which information and documents are considered sufficient and which information and documents are considered as the reason for correcting the lack of information and documents. However, it can be possible to complete the ethical approval process with less time and effort by knowing how and by paying attention to what ethical committees do. Thus, research designs and applications for ethical approval can be carefully prepared in an enlightened manner. However, no research has been found that can shed light on this uncertainty.

Method

The main purpose, limitedness, model, data sources and data analysis of this research can be described as follows:

Purpose

The aim of this case study research is to ascertain how and by paying attention to what fulfills its duty of giving ethical approval to social science research designs in a certain period by the social sciences ethics committee of one of the oldest universities in Turkey. In parallel with this purpose, answers were sought to the following sub-questions:

At the University which subject of this case study during that time;

1. How are applications made for ethical approval to research?
2. What is the volume of applications made to the social sciences ethics committee?
3. What were the results of the examination of the applications made?
 - a. How many received ethical approval at the first review?
 - b. How many corrections were requested?
4. What are the reasons for requesting a correction? Does implementation the correction request differ statistically significantly according to research category?

Limitedness

This research is limited with follows:

- The applications having been made to receive an ethical approval within the 26 months between 2018-2020, when the researcher served on the social sciences ethics committee of the university that was the subject of this case study,

-The part of which the researcher made the first examination and which constituted approximately 20% of the total applications in this period.

Research Model

This research is a case study that seeks an answer to the question of "what is it?" The case study is a researching of any unit in the universe by widely and deeply and in a way that allows to make a judgment about that unit (Karasar, 1982). In recent years, it has been seen that this type of research is more commonly called as 'occasion work' or 'event study' in Turkish. But whatever it is called, these type of research have been defined the way that an 'intensive and detailed description and analysis of one or more cases' (Christensen et al., 2015, p. 416).

There are several types of case studies. As to this research, it is a general case study (Christensen et al., 2015) used to develop some theoretical explanations for an event, to improve and develop the situation. Essentially, the results of this kind of research cannot be generalized beyond the case study. However, this kind of research rise in value in two respects: first, in terms of the overlap in the results of similar case studies, and secondly, in terms of the similarity of the studied cases to the study population.

The Research Documents

The case which the matter at hand in this research is one of the 'social sciences ethics committees' be situated in most Turkish universities since 2012. These committees are responsible for bringing about ethical reviews of master's, doctoral, university-supported scientific research projects and individual research projects that are designed to be done in the field of social sciences and be benefited from people as data sources.

The researcher served on the social sciences ethics committee of the university between the years 2018-2020. Applications received during this period were equally distributed among the members for the first review. Therefore, the author made the first review of approximately 1/5 of the applications. The data source of this research is the reports prepared as a result of the review by the author afterwards approved by the ethics committee. Thus, it has been tried to describe issues such as how the ethics committee carried out the ethical approval process, what features that members paid attention to, how many of the studies were granted with ethical approval, and how many corrections were requested

In order to ascertain how the social science ethics committee of the relevant university the matter at hand in this research fulfills its duty of giving ethical approval, the examination reports prepared by the researcher himself were used as the main data source by obtaining approval from the university's ethics committee, providing that meet the specific conditions.

According to the working procedure of the ethics committee, which is the subject of the case study, new applications made to the committee are generally randomly distributed to the committee members. The review of the applications for which correction is requested is also given to the member of the committee who made the first review. The individual report of review prepared by the members of the

committee are discussed and decided upon at the committee meeting. During the meeting, it is possible for the committee to make or not make any changes in the content of the individual report. If there is no disagreement on the amendment, it is also written on the individual report to facilitate the writing of final decisions. Thus, the final version of individual report becomes the opinion of the committee.

Data Collection and Analysis

Data is evidence that has been observed and recorded but has not yet been processed (Karasar, 1982). The data of this case study were collected through documentary scanning, in other words, through a purposeful examination of the research documents. Documentary records are frequently used data sources in case studies.

To analyse of the data, content analysis was made. From the 'coding chart' prepared for this purpose was utilized as a guide. In conformity with the coding chart prepared by the researcher, the individual review report prepared for each application was considered as a research unit. Qualitative content in the reports have been categorized by means of,

- taking into account on what degree (master, doctorate etc.) of research it is,
- then, with regard to whether it is taken into ethical assesment,
- if it has been taken into ethical assesment, according to whether correction is requested,
- if correction is requested, it is classified according to how many times correction is requested,
- and finally, whether the correction is made or not.

The reports were used as the review units of the research. Reasons for corrections stated in the reports are digitized using content analysis and shown as frequency and percentage. The stated reasons in each unit (in the individual review report) for correction were first recorded item by item; afterwards, these were reviewed and divided into clusters, in other words themes, according to their similarities, but taking care to exclude each other. When the creation of the themes the types of information and documents requested in the course of applying by the ethics committee were also taken into account. Therefore, the themes are shown under the heading (correction place) in the tables. The items recorded under a theme were once again classified by considering the sameness or difference in terms of meaning, and thus sub-themes or codes were formed. By assigning the value (1) to each item, the frequency and percentage of the codes and themes were calculated according to the frequency of repetition, and thus the qualitative data were digitized and made ready for interpretation.

The chi-square test, which is suitable for non-parametric data distributions, was used to understand whether bringing in compliance with the ethics committee's request for correction differed statistically according to the degree of research.

Findings

The findings of this research are presented below in four clusters to be responsively the research questions:

Findings Related to Way of Being Made of Applications

When the websites are examined, it is seen that there is diversity in the structuring of the ethical committees of the universities. For example, while Middle East Technical University (METU) has only two ethical committees, one related to animal experiments and the other to human research, Boğaziçi University has six separate ethics committees related to foreign relations, environment, students, university life, human research, and animal experiments. While the name of the committees that give ethical approval to the research conducted by interacting with people in these two universities is "Human Research", it is the "University Ethics Commission" at Hacettepe University and the "Scientific Research and Publication Ethics Committee" at Ege University. The names of sub-ethics committees related to social sciences are in some of them 'Social and Human Sciences Ethics Committee' in others, it is referred to as the 'Social Sciences Ethics Committee'. There is also variation in the number of members and application forms of these committees.

In the university, which is the subject of the case study, there are two types of ethics committees as of the period of data collection. One of them is the committees of faculties related to health. The ethical review of human and animal experiments and clinical research is carried out by these committees. The other is the university (upper) ethics committee. There are health, social and science (sub) ethics committees working under Upper Committee. Sub-ethics committees consisted of five members in the review period. One of these members also serves as a member of the upper ethics committee and coordinates the sub-committees. The Upper Ethics Committee is responsible for ethically reviewing and evaluating the research projects to be submitted to TÜBİTAK besides all allegations of ethical violations related to the university; ethical review of university-supported scientific research projects, individual research projects and postgraduate research was given to sub-ethics committees.

The way of being made of applications for research did not differ according to the committees and subcommittees. The duties of these committees and how to apply are explained under the "Application" button on the Ethics Committee website of the university. Expected to be done at the applications for research ethics approval are as follows:

- a) filling out the ethics committee application form,
- b) adding the thesis proposal in postgraduate research,
- c) adding research projects in researches that requisition for support from TÜBİTAK etc.,
- d) these must be submitted to the ethics committee office with a petition.

In addition to these four main documents;

- e) the informed consent form,
- f) data collection tools (survey, scale, open-ended questions, etc.),
- g) if a data collection tool developed by someone else is to be used, a letter of permission to use them is also expected to be attached to the application. For data collection tools developed jointly by more than one person, the permission of one of them is considered sufficient.

A single application form is used in the research ethics approval process of the university, regardless of the ethics committee. However, it is assessed that this form is more suitable for health sciences research and should be corrected in some aspects for social sciences. For example, the title of "endpoint of the research" in the application form is useless but that increasing the creative responses of social science researchers. As the subject and aim titles are included twice in two separate parts of the application form, both researchers repeat the same explanations; and sometimes it can cause them to behave more carelessly when filling out one of them. Therefore, it is thought that it would be appropriate to dedicate the application form to social science research and make it simpler.

The 'social sciences (sub) ethics committee', which is examined as an example, carries out ethical reviews of all postgraduate research conducted in social sciences and educational sciences institutes and other social science researches made by university scholar. Generally, no application is made to the committee for ethical approval of research on inanimate objects. However, the attitudes of the institutes on this issue may be also able to differ: For example, while there is no application to the committee for postgraduate research with inanimate objects in the institute of social sciences, on the one hand the institute of educational sciences seeks ethical approval for postgraduate research in this situation. In the meantime, it can be said to cause a new ethical problem worth-stressing resulting from giving of defense permission by the institutes for researchers who was received the answer that "ethical evaluation cannot be made " due to not having been apply for ethical approval in time but after the research is completed.

Findings Related to the Density of Applications

In the mentioned period, the applications received by the social sciences ethics committee of the relevant university were distributed to the committee members in approximately equal numbers and randomly. Committee members prepared a separate ethics review report for each application. The reports were presented orally by the member who prepared the reports at the committee meetings. In general, the results of the member's assessment turned into a committee decision. But, this operation differed in two cases: sometimes the negotiations that begins with the request of anyone committee members from the rapporteur for additional explanations about the reviewed file could lead to change in the decision; and sometimes for any reason, the emergence of a debate over the 'norms' used in the assesment could lead to change in both the decision and the assesment approach. If there is no disagreement, the changes

made by the committee were reflected in the review report to facilitate the writing of the decision, and its final form was created.

As it is understood from the description of the process; while the results of the applications have the possibility to differ depending on that each member can elaborate and allocate time. The probability of convergence increases to the extent that common assessment norms can be developed.

The distribution of the research designs according to their degree reviewed in the approximately 26-month period, which is the subject of the research, is given in Table 1.

Table 1

Distribution of Research Designs Reviewed for Ethical Approval According to Its Degree

Master's Degree		Doctorate		BAP*		Individual Research		Total	
Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%
68	45.6	67	45.0	3	2.0	11	7.4	149	100

BAP: 'Scientific research projects' financially supported by the university

As can be seen in Table 1, a total of 149 applications were reviewed in the period under consideration. Almost all of them (90%) are master's and doctoral thesis research. In other words, the workload of the ethics committee mainly consisted of postgraduate studies.

When it is thought that the social sciences ethics committee consisted of five members in the period being made research, and the applications were distributed more or less equally to the members, it can be predicted that approximately 750 research designs were applied to the Ethics Committee during this period. This means that approximately 30 applications are made to the Ethics Committee each month, and each ethics committee member reviews approximately six new research designs per month for ethical compliance. This does not include the reviewed of repeated applications after making the corrections deemed necessary by the Coommittee. When the review of the corrected applications is taken into account (Table 3), it is seen that fall to each member's share approximately nine files per month.

The time allotted for the reviewed of an application can be said to become different according to the complexity of the design and application and whether it is a new application or not. For example, psychology research designs that using multiple data collection tools such as questionnaires, interviews, and scales usually take a long time; so are the applications which aim and method are not clearly explained. However, even the review of a simplest or most well-arrangeda new application and the writing of the assessment report take at least an hour. It may take a day to review a complex or poorly organized research. It may take even two weeks

to complete a review once encountering with new situations that make you feel the need of examine the ethical literature or of learn the views of others. Although the time spent on applications that have been previously reviewed and demanded correction decreases, this time, including report writing, is not less than half an hour.

As can be understood from the explanations, membership in the ethics committee causes a serious increase in workload for academic members who are employed of committee. It is observed that the time required by this increase is either stolen (!) from other times when necessities of academicians or life, or it causes carelessness.

According to the Directive regulating the work of the ethics committee, the committee has no right to reject the applications made to it. Therefore, the committee has to review and bring to a conclusion all applications made to it in terms of ethical compliance. One of the reasons that increases the workload is this necessity. However, it seems worth discussing whether this obligation itself is ethical. Because:

- This obligation turns the ethics committee into an ethical compliance restoration committee for research designs and causes writing a long explanation about why correction is requested. Even if this situation goes with the territory of transparency and accountability, increases the workload. Moreover, sometimes it leads to a feeling of drudgery that burdens the ethics committee members with the advisorness neglected by the advisories. Having to constantly demand for corrections due to similar reasons for the applications of graduate students of the same advisor and making more than one revision decision for the same research design reinforces this feeling.

- Does the ethics committee have to take responsibility for the ethical compliance of each research? For example, a research on cancer patients might survey them about the aftermath of their death, such as where they would like to be buried. Presumably, no ethics committee will claim that such a research cannot be done. And yet, in this case, it does not necessarily have to be the responsibility, right, or even competence to teach how to comply with the 'primum non nocere

- However, it also comes to mind that committee's having a right to refuse some applications made to it may lead to arbitrariness. But at least, it should be possible to exercise the right to refuse if the applications do not meet some necessary form conditions.

On the other hand, there is a difference between ethics committees in terms of workload: since ethics committees are responsible for reviewing the researches where 'data is collected by interacting with people', the workload of the science ethics committee is less than that of the social and health sciences ethics committees; it is observed that these last two committees have a very heavy workload.

Findings Related to Research Results

The results of the applications made in approximately 26 months are given in Table 2.

Table 2

Results of Ethical Approval Applications Related to Research Designs

Results	MA	PhD	BAP	IR*	Total Number	%
Ethically approved	31	43	3	6	83	55.7
Not fulfilling requirements of the correction decision	6	4	-	5	15	10.1
Does not require ethical approval	3	6	-	-	9	6.0
Ethical compliance assessment is not carried out	28	14			42	28.2

*IR: Individual Research

As can be seen in Table 2, just over half of the 149 research designs reviewed, which is only 55.7%, was given ethical approval. For about a quarter, no assessment was made. These are completed researches before to applying for ethical compliance. Completed reviews were not included in the ethical review since any ethical problems were taken into consideration not to be correctable when they were detected. However, the high number of such applications can be regarded as an indication that the ethical approval process has yet been taken root.

Research which is determined not to require ethical approval is research conducted on inanimate objects such as documents or hypothetical research conducted on data produced by means of certain methods used by the researcher. In fact, these kinds of research are thought to be the subject of ethical review; for example, in terms of the way the data is obtained, attention to confidentiality, etc. Even unique application forms can be created for these kinds of research designs. However, it was decided that they do not require ethical approval, since the Directive regulating the work of ethics committees excludes them from the scope of ethical review and sufficient norms have not been developed to review them. In any case, it is not done any application at the majority of like this researches for ethical approval.

As can be seen in Table 2, ethical approval was given to some research designs at the end of the first review, while corrections were requested for others, and approval could be given after these corrections were made. The distribution of applications with ethical approval according to the frequency of correction is presented in Table 3.

Table 3

Distribution of Applications Given Ethical Approval by Frequency of Making Corrections

Approval on the first application		Approval after the first correction		Approval after the second correction		Approval after the third correction		Total	
Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%
30	36.1	43	51.8	9	10.9	1	1.2	83	100

Sd=2, $\chi=8,4 \leq 0.01$

As seen in Table 3, ethical approval was given to 83 research designs. Ethical approval was given to approximately 1/3 of them at the end of the first review and 2/3 after correction. This result shows that demanding for correction is a common, almost normal situation. Ethical approval would probably be expected to be common in the first application, and requesting correction would be the exception. However, as can be seen, half of the designs (which received ethical approval) were given ethical approval after only 1 correction; about 1/10 of them received ethical approval only after 2 or 3 correction.

Naturally, ethical review of research designs takes for a length of time. This time seems to depend mainly on how fast the researcher is in making the correction and how many corrections are requested. However, this duration takes about 2 months even for the fastest individuals. If researchers are required to make 2 or 3 corrections, the time can be extended up to a year.

Considering that almost all of the researches reviewed are postgraduate thesis and there is a time limit for them, it can be said that the prolongation of the period itself turns into an ethical problem, which can negatively affect the research. The ethical approval process utterly turns into a situation that disrupts the research process of researchers and even 'stealing off' research time. This is also valid for TÜBİTAK, BAP and individual research; when ethical approval cannot be obtained, suitable times or periods for research may be missed.

Some researchers would rather to begin their research without received ethical approval in order to avoid negative consequences arising from prolongation of the period. Of course, this situation makes ethical review ostensible state; pushes research into a situation to be considered ethically flawed, even if it is ethically correct. Therefore, launching or having to launch to research without received ethical approval is probably an ethical problem

So that the time for obtaining ethical approval is not prolonged and without making any discrimination among applicants, ethics committee members have tried to eliminate time-consuming processes such as writing, signing and sending correction decisions, by making all the researchers who they can reach revise the imperfect points. Such that, after a certain point the corrections requested by the committee were not turned into a decision, and researchers were reached through the

secretariat and these deficiencies were corrected. The problem was tried to be negotiated face-to-face with those who received correction twice. In fact, 36% of the applications were given ethical approval at the end of the first examination, partly thanks to the efforts of the board members. In fact, 36% of the applications were given ethical approval at the end of the first review, partly thanks to these efforts of the committee members. Probably, under the circumstances it should be questioned why the opposite did not happen and why demanding for correction is not an exceptional situation.

Some of the possible answers to this question could be the following:

-Ethics committee members may exceed their authority and interfere in research designs that disagree with their own understanding of methodology,

-Ethics committee members may look upon the issues which are not an ethical violation in regards to ethical as an ethical problem,

-Research approaches of ethics committee members and researchers (and advisors) may not be compatible with each other,

-Researcher competences may not be enough to discern the situations that may cause the mistakes in their research design,

- Universities may focus on field competence and give less importance to the development of research culture,

-Researchers may not be getting enough contributions from their advisors while designing their research,

-Researchers (and advisors) may view obtaining ethical approval as a process that interferes with freedom of research and for this reason they may have an oppositional tendency,

-Researchers (and advisors) may view the receiving an ethical approval as an unnecessary and unhelpful but formally to be obeyed.

-Maybe, all of these probable causes play a role in this issue, more or less.

It can be said that on these questions should be ruminated and clarified. Findings given bellow interested in the reasons for correction may provide a clue to the seeking efforts in this direction.

As can be seen in Table 2, the number of research designs which could not be finalized because the requirements of the correction decision were not fulfilled and for which ethical approval could not be given is also remarkably high: 10% of applicants did not make the prescribed corrections.

The results of the chi-square analysis regarding the distribution of whether the researchers made corrections or not according to the degree of research after the Ethics

Committee agreed on correction and whether this distribution differs significantly according to the research types are given in Table 4.

Table 4

The Results of Chi-Square Analysis Regarding the Distribution of the Researchers' Compliances with the Correction Decision According to the Research Degree and Whether the Distribution Significantly Differed

Results	MA		PhD		Individual Research		Total	
	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%
Making correction	17	73.9	32	88.9	4	44.4	53	77.9
Not making correction	6	26.1	4	11.1	5	55.6	15	22.1
Total	23	100	36	100	9	100	68	100

Sd=2, $\chi=8,4 \leq 0.01$

As seen in Table 4, corrections were requested from 68 of the applications; about one-fifth of these did not comply with the correction request. Considering that ethical approval applications were made for some of the master's and doctoral thesis studies after the research was completed, it can be said that the rate of researchers who did not comply with the correction request is less than this rate, but it is understood that there are those who did not comply with the correction request. It is not known whether the requests for corrections led to discontinuation from research or from merely seeking ethical approval. However, this result suggests that encountering a correction request during the ethical approval process may have a deterrent effect on research, and this effect may be quite high, especially for individual researches. However, as the results of the chi-square test (values below the Table) performed to understand whether the situation of fulfilling the correction request differs according to the research types indicate, there was no significant difference at the 0.01 level between those who fulfilled the requirements of the correction decision and those who did not.

Findings Related to Reasons for Correction

The reasons for correction determined by content analysis method in the applications reviewed are given in Table 5.

Table 5
Requested correction reasons for ethical approval from research designs

Place of correction	The Reasons for Correction	f
Application form	1. Having been provided insufficient information to make an assessment	11
	2. Contradiction between the contents of the application form and the thesis proposal	2
	3. Not having been added the thesis proposal to the application form	1
	4. Having been added an incomplete thesis proposal to the application form	1
	5. Contradiction between the contents of the application form and the informed consent form	1
	6. Contradiction among the contents of the application form itself	2
	7. Having been signed the application form and the letter of application by different persons	1
	8. Having been written of the the aim differently from each othother in the application form, consent form and thesis proproposal.	2
	Total 10.2 %	21
Researcher name	1. Demonstrating the responsible researcher as the researcher (consultant) responsible for the coordination	3
	2. Not specifying the responsible researcher	1
	Total 1.9 %	4
Title of the research	1. The fact that the name of the research is general and it does not reflect the limitedness.	9
	2. Expression of the research name narrower than its scope	2
	3. Not understanding the title	3
	4. Using English words in the title	1
	5. Non compatibility of aim statement with title	6
	6. Being different the research title from each other in the application form and thesis proposal	3
	7. Expressing the research variable in the title as if its validity has been determined	1
	Total 12.1 %	25
Method descriptions	1. No method description	2
	2. Irrelevant explanations with research method	3
	3. Misnomer for research method	8
	4. Not specifying how the interviews will be recorded	2
	5. Lack of data collection tools to observe the research variable	1
	6. Although the research is based on assumptions, it is not specified.	1
	Total 8.3 %	17

(continue)

Table 5 (continued)

Place of correction	The Reasons for Correction	f
Population, sample, research group, research documentary	1. Population-sample relationship (exemplifying the population with the sample)	19
	2. Uncertainty about sample or research group	5
	3. Contradictions in size of sample or research group	3
	4. Sample bias	3
	5. Uncertainty about how to select experimental and control groups	2
	6. Uncertainty of the procedure to be performed on the experimental and/or control groups	2
	7. Being different between groups in which to be pretested and to be posttest	1
	Total 17.0 %	35
Data collection tool	1. Not having been added the survey or scale to the application form	6
	2. Uncertainty about who prepared the survey or scale to be used.	6
	3. Conflicting statements about who prepared the survey or scale	2
	4. Not having been permission to use the survey or the scale	10
	5. Adding the permission to use the scale obtained by another researcher	3
	6. Uncertainty of organizations whether or if it has the authority for give the permission the use of the scale	1
	7. Requisition from the respondents to write their e-mail addresses in the surveys	1
	8. Requisition from the respondents to write their name in the surveys	5
	9. Being irrelevant to the research aim of some of the survey items.	7
	10. Biased, directive, presumption-based survey items	9
	11. Expression disorders to the extent that prevent the understanding of the items	10
	12. Not become clear how to fill in the scale	1
	13. Uncertainty about which data collection tool to be targeted which research subset	1
	14. Questioning respondent about the trait they don't have	1
	Total 30.6 %	63

(continue)

Table 5 (continued)

Place of correction	The Reasons for Correction	f
Informed consent form	1. The fact that there was no informed consent form	5
	2. The fact that there was not informed consent form for one of the clusters to be collected data	10
	3. The fact that there was no parental consent form for those under the age of 18	2
	4. The fact that there was not children aged 12-18 their own consent forms	1
	5. The fact that there is used the same consent form for different clusters	1
	6. Having been made to write their addresses and phones on the consent form	3
	7. Not having been written that audio and/or video recording will be made on the consent form	6
	8. Information that the consent form should contain to be lack	6
	9. The fact that consent form had been written to addressed to the ethics committee.	1
	Total 17.0 %	35
Primum non nocere	1. Violation of essential principle	1
	2. To combine two different research in the only one research design	1
To be made the opposite of salami-slicing	3. Opposition to law in force, human rights and gender discrimination	3
Lawfulness	3. Not citing the source of quotations in the text	1
Citation	Total of others	2.9 % 6
	Total Reasons for Correction	100 % 206

As seen in Table 5, the researchers were requested for 58 different reasons totally 206 corrections in ethics approval reviews. When it is remembered that correction was requested for a total of 68 applications during the period covered by the research, it can be understood that correction was requested for an average of 3 different reasons for each file for which a correction decision was made. In other words, the correction decisions usually included several corrections together; correction decisions based on a single reason are quite rare. Corrections were not requested for simpler, easily remediable reasons, especially if there were no more complex corrections that would require re-review. For example, confusion between the researcher in charge of coordination (supervisor) and the principal investigator, or the researcher signing a part of the application document with her pre-marital surname and other part with her married surname were not seen as reasons for correction on their own. In such cases, the researchers were only given a note to make the correction on the file with the expectation that it would prevent the renewal of the carelessness.

Application form. As seen in the Table, one out of every 10 corrections is related to deficiencies in the application form. The majority of these deficiencies are due to too little explanation on the form for it to be possible to review it. These are applications for postgraduate research. As a rule, postgraduate researchers are required to include thesis proposals that have been accepted by their institutes. It is thought that inadequate explanation in the application form is related to this situation and 'those who review it can find the necessary information in the proposal'. However, the explanations in the application form are taken as basis in the review and the proposals are consulted when necessary.

There are also thesis students who have the opposite attitude: These students transfer almost all the explanations in their proposals to the application form by cut-and-paste method, using dense lines and small font size, thus turning the review process into a process of torment.

One of the careless behaviours observed in the application forms is written conflicting explanations. Examples of this situation include inconsistent statements of aim in the application form and in the consent form or thesis proposal; inconsistent explanations and numbers under different headings, especially under the topics such as supporting organisation, sample or study cluster size, area where data will be collected.

Research title. Approximately, one out of every 10 corrections is related to the research title. The fact that the research titles do not reflect the limitations of the research was initially considered as a reason for correction since it was considered as a situation that could mislead the readers. However, in time, there were objections to this evaluation with the argument that the limitations of the researches were explained under the title of limitations and the reader could look here. The institute of educational sciences where almost half of the reviewed research designs came from, also decided not to take place in the scope of title any statements indicating the limitations of the research. Following these developments, the committee subsequently renounce of considering the generality of research titles as a reason for correction.

In research processes, it is not always clearly visible what can lead to be mistaken and misleading. Therefore, ethical evaluations require to take lessons from the situations encountered and to negotiate and consequently the continuity of learning. In this context, it may be useful to discuss not how research topics should be, but how they should not be: as it is known, every research contains certain limitations. For example, the knowledge that water boils at 100 degrees Celsius is a scientific law today, but a person who does not pay attention to the fact that the research that reveals this knowledge is limited to sea level may be mistaken in thinking that water boils at the same temperature in Ankara and Mersin. Ideally, should the title of such a study be 'the degree to which water boils' or 'the degree to which water boils at sea level'? It may be useful to pursue such enlightening questions that make ethical evaluations meaningful. For example, supposing that would the use of the phrase 'according to the

opinions of teachers...' in the title of a research conducted with five teachers serving in a district. Is this state considered an unintentional cause of misleading the reader because it has a connotation that would lead the reader to perceive the results obtained as if they were the opinions of all teachers in Turkey?

The disrelation between research titles and aim statements was also considered as a reason for correction. In this context, some research titles were deemed to be irrelevant to the variables of the research, in other words, with the subject of the research, and corrections were requested. In most of these, the title of the research understates the scope of the research. For example, a research that wants to design how to apply variable *x* to cluster *z*, to apply the designed tool to cluster *z* after developing it, and to evaluate the results of the application can express its title as 'the results of applying variable *x* to cluster *z*' and lead to a misleading impression that designing and applying the tool is not related to the research process.

The use of an English concept in the title of the research, although encountered only once, is an interesting example in terms of ethics. This may be due to the fact that there is no Turkish equivalent of the English concept or that it is not known. What should be done when faced with such a conceptual repertoire problem? One option is to use a foreign concept as it is. However, this is also an attitude that will make it difficult to understand the name of the research for everyone involved. Should it be considered a responsibility of a researcher who introduces a foreign concept into the Turkish literature to suggest a Turkish equivalent for that concept?

Method statements. The method ensures that the knowledge produced by scientific research is controllable. Therefore, the main aspect that distinguishes scientific research as a source of knowledge from other sources of knowledge is the method. Despite all, it was observed that in 2 of the applications reviewed no explanation was added under the method heading of the form regarding the method to be used in the research, and in 3 applications, the explanations were not directly related to the method, but to the philosophical foundations the matter in hand.

There are differences in the naming and categorisation of research methods in the literature: research methods are categorised as survey models -experimental models, prospective-retrospective, quantitative-qualitative research; various method names such as case study/ occasion work/ event study, action research/ teacher research, grounded theory, participant observation, longitudinal-sectional research etc. are used. A naming of the method of the research functions as a 'symbol' that has a counterpart in the human mind and provides guidance to the researcher as well as an answer to the 'how' question of the reader. How to name the method of the research may vary according to the researcher's knowledge and judgement. When it is called survey method or correlation research, a limited meaning of the method is evoked in people's minds; calling it a survey provides an enlightenment on how to collect data in research, and calling it correlation provides an enlightenment on how to analyse the data. However, survey or correlation can be used in both relational survey models and action research, which are quite different methods. Therefore, it is expected that the

method name should at least be appropriate to the diversity of the literature, even if it is based on the researcher's judgement and knowledge.

The application form itself may also cause confusion about research methods: The application form includes the heading "Type of Research", which is also related to the description of the method. The first option here is labelled "Quantitative Research", and the other option perceived as the opposite of this is labelled "Empirical Research." The concept of empirical research is generally understood as 'qualitative research' and either qualitative research directly or one of the sub-types of qualitative research is written in this option line. However, empirical researches are mainly used for quantitative researches and generally tends to collect quantitative data.

It is seen that researches with experimental and control groups and/or based on pre-test and post-test are also commonly referred to as 'experimental research'. Although such research designs are widely accepted as 'experimental research' in social sciences, most researchers seem to have forgotten the pre-experimental models and quasi-experimental models within this scope. It is also observed that there is a difficulty as to whether research with such a design should be labelled as experimental research or action research.

Population, sample, working group. In the explanations under the "Method" heading of the application form, it is expected to provide information on the population, sample, working group or research documents. However, the explanations regarding the population-sample relationship here can often be a reason for correction. Because it is seen that after mentioning a population or study population, it is stated that the sample will be taken by sampling approaches specific to qualitative research such as purposive sampling, maximum variation sampling, snowball sampling, easy accessibility sampling. This situation, in which the population or study population concept and qualitative sampling approaches are used in relation, is deemed as a reason for correction. Because the population-sample relationship implies representativeness, and therefore, if a sample is to be taken from a population, it is necessary to briefly explain which conditions are observed to ensure that the sample represents the population. If the research results are not generalize to the population, then perhaps the population can still be mentioned, but it is expected to emphasise that there is no claim of generalisability of the research results and therefore it is expected to emphasise that the research will be conducted with a working group or, more easily, it can be stated that the research will be conducted on a working group without using the concept of population at all.

Data collection tool. The reason for one out of every three requests for correction was a deficiency observed in the data collection tools. As this result reflects, the condition of the data collection tools constitutes the centre of gravity of the ethics committee assessment. Therefore, it is expected that the scale, questionnaire, open-ended questions to be used for data collection, even if they are not finalised, should be attached to the application form; and it is expected that it should be stated by whom they were developed or are being developed, including the researcher

himself/herself. Undoubtedly, data collection tools are not limited to the aforementioned; written and visual stimuli such as books and pictures, playing cards and the like should also be attached to the application, if possible with a sample, if not, at least with a photograph, in order to make the review possible.

Consent form. Each of the people who will participate in the research and from whom data will be collected, is asked to sign a document stating that they voluntarily and with his/her free will participate in the research. Increasingly, and especially during the Covid-19 pandemic, the collection of data via the internet is becoming widespread; therefore, it is inevitable that it is accepted to tick the tick box instead of signing the consent documents.

There is a sample of the informed consent form on the ethics committee web page. While some researchers adapt this form to their own researches as it is, others recreate the form to their liking. In both cases, it is checked whether to explain or not the following that is necessary for the informed consent, and if so, it is accepted:

- a) the aim of the research,
- b) what kind of treatment will the respondent face during the research,
- c) possible risks, if any,
- d) approximately how long time it will take,
- e) whether it is stated that they have the right to withdraw from participating in the research at any stage of the data collection process,
- f) having been stated in the consent form that whether those who will collect data through interviews will make audio and/or video recordings or take written notes.
- g) In addition to these, while preparing the consent form, researchers should also pay attention to whether a single consent form will be sufficient. Because, when separate data collection tools and processes are deployed to the subsets of the research, it is necessary to prepare a separate consent form for each of them. If the data will be collected from children under the age of 18, a consent form must be prepared for their parents; if the children are over the age of 12, a consent form is expected to be prepared for them as well as their parents.

Other reasons for correction. The most noteworthy of the other reasons for correction is salami-slicing: It was observed that a research design applied for ethical approval was supplemented with a second design that was judged to be completely different. One research design was found to be in violation of the basic principle of ethics, 'primum non nocere'. Two studies were deemed as the violation of universal human rights and legal regulations.

These assessments may be interpreted as some research cannot be conducted with the approval of the ethics committee. However, it is unthinkable that ethics committees, let alone any other social structure, should decide which research can be conducted and which research cannot be conducted. The main problem in terms of conducting research in situations similar to those encountered above appears in itself the design of the research. More clearly, when dealing with some issues and collecting data from some people, it is thought that it is necessary to endeavour to be more careful and more subtle and to find ways to produce information without harming anyone and without conflicting with human rights.

Conclusion and Suggestions

As the findings reveals, during that time and at the university which have been carried out this case study,

The manner of application for research ethics approval does not differ according to whether the committee is a health or social or science ethics committee. Requests are being accomplished with the same application form and with the same documents. Therefore, applicants can be able to fallen into hesitation when in filling out the forms. So, it is thought that it would be appropriate for make more special to the application form to social science research and make it simpler.

While designing any scientific research, it is inevitable to encounter dozens of unique situations that may be the subject of science ethics. Therefore, it can be said that the function of scientific ethics is to lead to the following: a) researchers design their research more attentively and sensitively, b) ethical committee members reflect on research designs.

A more careful, more sensitive examination of research designs requires to be spared enough time. However, the ethics committee membership causes a serious increase in workload for faculty members. Ethics committee members should be provided with the time required for this increase. If the duty of ethics committee is to continue like this, various solutions can be considered to reduce time pressure: by having start from point of view that their workload is relatively less but their research experience is higher, the ethics committees may be established with volunteer professors who are approaching retirement or emeritus professors.

It is seen that one of the most important reasons for the increase in the workload of ethics committees is the request for corrections from incoming applications, and therefore the same application is reviewed repeatedly. To prevent this, the ethics committees can create a checklist for applicants. Thus, applications made in a careless manner, with incomplete information and documents, can be rejected based on the preliminary examination of the secretariat, without coming to the ethics committee. Among the information in the 'findings relating to the reasons for rectification' section of this case study, appropriate information can be used to create such a verification list. Besides, if the essential documents are not attached, the application may be deemed incomplete and not be accepted.

Considering the reasons for the correction, both the carelessness in the preparation of the application documents are noticed, and it comes to mind that there is a lack of sensitivity about the fact that methodological mistakes can lead to other mistakes. Writing the research name or sample size differently in different places in the same application can be given as an example of carelessness in the preparation of application documents. When a population-sample relationship is established, not explaining how the sample will be able to represent the population, and expression disorders in questionnaire or scale items can be given as examples of lack of methodological sensitivity.

Part of the lack of sensitivity to the method may be derived from the insufficient attention to research culture. Postgraduate education or an academic career does not mean that one acquires expertise in only one area of knowledge; this expertise should be accompanied by the same level of scientific research expertise qualification. It is known that this second component of academia is given little importance in our country, and it is highly emphasized in the literature.

It is also observed that every request for correction on research methods causes delay in research and a feeling of frustration in researchers. Therefore, the responsibility of minimizing the possibility of mistakes (careless or undisciplined research) and misleading can be left entirely to the researcher (and his/her advisor, if any). And, it is better to leave! Ethics committees can assume two meaningful functions in this situation:

- First of them can be to advise researchers in cases where they have ethical dichotomy and thus contribute to the development of scientific ethical norms.

- Another is to take random samples from the completed studies regularly and examine them ethically and to share the possible ethical violations with the scientific public without reference to the researchers and the studies themselves, so that future researchers do not repeat those mistakes.

The existing functioning of ethics committees seems to concentrate on research on living beings. However, inanimate objects such as documents, garbage, truck writings, and hypothetical data are also the subject of research, and the reason why they are excluded from scientific ethics is not understandable. Ethical norms can be developed for this type of research as well, so that it can be possible for science ethics to cover all scientific research.

Sosyal Bilim Araştırmaları Etik Onay Süreci Hakkında Bir Örnek Olay Araştırması

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	21.04.2022	23.04.2023	30.05.2023

Rıfat Miser ¹
Ankara Üniversitesi

Öz

Yükseköğretim Kurulunun 2012 yılında yayımladığı, 2016 yılında da güncellediği Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi uyarınca, lisansüstü tezler de içinde olmak üzere, insan etkileşimli araştırmaların, araştırma etiğine uygun biçimde gerçekleşmesi için üniversitelerde etik kurullar oluşturulmuştur. Sosyal bilimler etik kurulu bunlardan biridir. Fakat sosyal bilim araştırma tasarımları için etik onay alınması, ülkemiz için yeni bir durumdur. Üstelik bu kurulların çalışmasına yol gösteren Yönergenin içerdiği etik kodların büyük kısmı araştırma etiği ile değil, yayın etiği ile ilgilidir. Dolayısıyla sosyal bilimler etik kurullarının önlerine gelen araştırma tasarımlarına etik onay verme görevini nasıl ve nelere dikkat ederek yerine getirdiği bilinmemektedir. Bu konuda herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yazarın yaklaşık iki yıl boyunca Türkiye'nin en eski üniversitelerinden birinde etik kurul üyesi olarak başvurular üzerinde yaptığı etik inceleme sonuçlarının veri kaynağı olarak kullanıldığı bu örnek olay araştırması, söz konusu belirsizliğe kendi çapında ışık tutmaktadır. Araştırmanın bulguları; başvuru formlarının yalınlaştırılması ve alana özgülenmesi gerektiğini, etik kurul üyeliğinin öğretim üyeleri için ciddi bir iş yükü artışına neden olduğunu; başvuruların yaklaşık 2/3'ünden etik bakımdan düzeltme istenmesinin bu iş yükü artışına önemli bir katkı yaptığını; düzeltme nedenlerinin başvuru belgelerinin hazırlanmasındaki özensizlik ile 'yöntemsel yanlışların yanılmaya yol açabileceği' konusundaki duyarlık eksikliğinden kaynaklandığı göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Etik, etik kurul, bilim etiği, araştırma etiği, araştırma etiğine aykırılık

¹*Sorumlu Yazar:* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı, E-posta: rmiser@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7212-1985>

Bir meslek (profession), geçim sağlamak için düzenli olarak yapılan herhangi bir işten farklıdır: İster bir yeteneğe dayalı olsun, isterse olmasın; böyle mesleklerin sahipleri, uzmanlıklarının sağladığı, başka türlü de sahip olamayacakları toplumsal bir güce kavuşurlar. Onlardan bu gücü insanlığın yararına kullanmaları beklenir.

Bu beklentinin meslek sahiplerine yüklediği ahlaki sorumluluğa meslek etiği denilmektedir. Nitekim meslek kavramının tanımlandığı alanyazını inceleyen bir araştırmada (Tapper ve Millett, 2015), bir mesleğin;

- kamu yararına hizmet ve sorumluluk idealine sahip olma,
- uzmanlık bilgisine dayanma,
- topluluk olarak çalışma ve kendi kendini düzeltme,
- yoğun eğitimin ve resmi yeterliğin gerekli görülmesi,
- içerdiği bilginin uygulanabilir nitelikte olması,
- bir meslek etiğine, etik kodlarına sahip olma özellikleriyle tanımlandığı belirtilmektedir. Daha iyi bir deyişle, inceledikleri pek çok meslek tanımında en çok vurgulanan özelliklerin bunlar olduğunu bulmuşlardır.

Ancak meslekleri diğer uğraşlardan ayırt etmek için bu özellikleri yeterli görmeyen araştırmacılar, kendi çözümlerine dayalı olarak, bir mesleğin ayırt edici öğesinin (formal element), ‘tehlikeli veya güçlü bir bilginin, etik biçimde davranan iyi karakterli insanlar tarafından kamu yararı uğruna kullanılması’ olabileceğini ileri sürmektedirler.

Görüldüğü üzere, bir mesleğin özünü meslek etiği oluşturmaktadır. Meslek etiğini düzenleyen ilke ve kuralların; uzmanların mesleklerini en yüksek duyarlılıkla, güç ve başarı düşkünlüğüne yol açan kariyer tutkusundan uzak durarak yapmalarına ışık tuttuğu, hem meslektaşlar hem de hizmet alanlar tarafından ahlaki denetlenmeyi olanaklı kılan ölçütler sağladığı söylenebilir.

Meslek etiklerinin peşinde olduğu şey, meslek yaşamı boyunca adım başında rastlanan etik sorunlar karşısında doğru eylemde bulunabilmek için zorunlu görünen mesleğe özgü normlardır; ama sahip oldukları dünya görüşlerinden, kültürlerinden, ideolojilerinden, dinlerinden bağımsız olarak belli bir mesleği yerine getiren herkesin her yerde uygulanmaları, kararlarına ve eylemlerine dayanak yapmaları beklenen normlardır (Kuçuradi, 2003, ss. 7-8). Mesleki normlar günlük yaşamda o mesleğe özgü ilkeler, kurallar ve örnekler olarak belirirler.

Meslek topluluğunca belirlenen ve onların ahlaki sorumluluğunun dayanağı olan etik normların bir kısmı zaman içinde yasal kurallara dönüşerek, yasal sorumluluğun da dayanağı haline gelebilir. Ancak etik normlar her zaman sorgulanabilmelidir. Çünkü çözümlenmesi gereken mesleki sorunlardan bazıları eşsiz ve biriciktir; gelişen bilime, teknolojiye ve etik anlayışa koşut olarak normlar da geçersizleşebilir. Meslek etiği normlarının belirlenmesi de yenilenmesi de etiğin, bir başka deyişle ahlak felsefesinin ışık tutması, yol göstermesi ile olanaklıdır. Ahlak felsefesi ahlaki konuları betimsel etik, meta etik ve normatif etik aracılığıyla inceler. Nitekim uygulamalı etik veya meslek etiği, ahlakın bu ele alınış biçimlerinin ortaya çıkardığı kuramsal

birikimin çeşitli alanlara, o alana özğü sorunları çözmek için uygulanmasından (Türer, 2019, s. 65) başka bir şey de değildir.

Etiğın bilimsel uğraşa uygulanma biçimine ise bilim etiğı denir. “Bilim, ... bireysel ve toplumsal yaşamın çok farklı cephelerine yön veren bir rehberdir. Bu özelliğı ile hem bilim insanlarına başka hiçbir kurumun sahip olmadığı bir yetke sağlamakta, hem de çok büyük bir ahlaki sorumluluk yüklemektedir,” (Irzak ve Erzan, 2008, s. 10). Bir başka deyişle, bilimsel özgürlüğün yükümlülüğü bilim etiğine uymaktır.

Aydın’ın (2016, s. 59) ifadesiyle, “etik, bilimin teminatıdır. Etik ilkelerin çiğnenmesi, bilimin temellerinin çiğnenmesi anlamına gelir.” Böyle bir duruma yol açmamak için mesleklerinin gereğı olarak araştırma yaparken, araştırma sonuçlarını yayımlarken, yayınları değerlendirirken ve öğrendiklerini öğretirken bilim insanlarının yüksek bir duyarlılıkla davranmaları beklenir. Bilim insanının bilim yaparken uyacağı ahlaki talepleri yansıtan (Pieper, 1997, s. 92) bilim etiğı, bu yüksek duyarlığın pusulasıdır.

Pusulanın doğrudan yolu göstermeyip, doğru yolun nasıl bulunacağını göstermesi gibi; etiğın işlevi de belirli bir eylemi doğrudan buyurmak yasaklamak değildir. İnsana özğü olan özgürlük anlamındaki ahlakilik olanağını gösterip bunu talep eder ve bu bağlamda ahlaki açıdan uygun eylemi nasıl belirleyeceği hakkında bilgi verir (Pieper, 1997, s. 99).

Deontoloji ve felsefe dersleri dışta tutulursa, meslek etiğı ülkemiz için yeni bir durumdur. Son yıllarda, çeşitli meslek alanları kendi meslek etiklerini geliştirmeye yönelmişlerdir (Kuçuradi, 2003, s. 7). Bunlardan biri olan bilim etiğı hakkında ülkemizdeki ilk çabanın 1988 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde bir Etik Kurulun kurulması olduğı; bunun ardından 1993 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan İlaç Araştırmaları Yönetmeliğı ile her araştırma kuruluşunda yerel etik kurullar kurulması zorunluluğı getirildiğı, Sağlık Bakanlığı’nda da Merkezi Etik Kurul’un oluşturulduğı belirtilmektedir (Ruacan, 2005, s. 148). 1998 yılında ise Türkiye Bilimler Akademisi Genel Kurulu, “kendi üyeleri ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek etik konuları incelemek üzere bir onur kurulu kurmuş,” ancak Akademi kendini bununla sınırlamayıp, “ülkemizde bu konuyla ilgili eksiklerin giderilmesi ve bilimsel etik dışı davranışların üstüne kararlı biçimde” gidilmesi için (Bermek, 2002, s. 5). 2002 yılında, “Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları” adlı ve bu konuda ülkemiz için öncü bir niteliğı bulunan kitabı yayımlamıştır.

Fakat ülkemizde bilim etiğine ilginin artışındaki asıl tetikleyici etmenin, Yükseköğretim Genel Kurulunun 29.08.2012 gün ve 18.946 sayılı kararı ile kabul ettiğı “Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi” olduğı görülmektedir. Bu Yönergenin 18’inci maddesi, “Yükseköğretim kurumları bu yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde etik kurulları ile gerekli olması halinde etik alt kurullarını bu Yönergede belirtilen kriterlere uygun olarak oluştururlar,” hükmünü içermektedir. Bu hüküm uyarınca, üniversitelerde etik

aykırılığa ilişkin her türlü iddiayı incelemek üzere 2007 yılından başlayarak kurulmuş olan etik kurullar yeniden yapılanmış ve insanlar ile hayvanlar üzerinde yapılan klinik araştırmaların dışındaki araştırma tasarımları için de etik onay vermeye başlamıştır.

İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan deneyler ve klinik araştırmalar için etik onay alınması yeni bir uygulama değildir. Fakat insanlarla görüşerek, anket ve ölçek uygulayarak vb. yollarla veri toplamaya dayalı olan araştırmalar için etik onay alınması oldukça yeni bir durumdur. Üniversiteler bu amaçla kurmuş oldukları etik kurullar aracılığıyla ve Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılmış olan ve her bir üniversite tarafından nedense birebir yinelenmiş bulunan ‘Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi’nin içerdiği ilke ve kuralları göz önünde tutarak; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve diğer bilimsel araştırma projelerini, bireysel araştırmaları, yüksek lisans ve doktora araştırmalarını etik bakımdan inceleyip onay vermektedir.

Bu inceleme ve onay sürecine temel oluşturan söz konusu Yönerge, Yükseköğretim Genel Kurulunun 10.11.2016 gün ve 23.497 sayılı kararı ile güncellenmiştir. Bu güncelleme ile Yönergenin kapsamı öncekine göre daralmış, bilim etiğinin araştırma ve yayın boyutu ile sınırlanmıştır. Güncellenen Yönergeye göre, bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler iki kümeye ayrılmaktadır. Birinci kümeye giren etiğe aykırı eylemler; intihal, sahtecilik, çarpıtma, tekrar yayım, dilimleme ve haksız yazarlıktır. Görüldüğü üzere bunlar yayın etiği ile ilgilidir; bilimsel araştırmalar yayın haline dönüşmeden bunları saptamak olanaklı değildir.

İkinci kümeye giren etiğe aykırı eylemler “diğer” başlığı altında 14 madde olarak toplanmıştır. Bunlardan (c) maddesi, “etik kurallara uymamak” durumunu işaret etmektedir! İki madde, yayımlanmamış eserleri sahibinin izni olmadan kullanmakla; bir tanesi, yayınlarda araştırma desteğini belirtmemekle; bir tanesi, yayınlara ilişkin yanlış ve yanıltıcı bildirimde bulunmakla; bir tanesi, elde edilen bilgilerin gizliliğine uymamakla; bir tanesi, dayanaksız etik ihlal iddiasında bulunmakla; bir tanesi de bilimsel araştırma olanaklarını amaç dışı kullanmakla ilgilidir. Görüldüğü üzere diğer başlığı altında sayılan bu sekiz maddenin de hiçbirisi araştırmanın tasarım aşamasında saptanabilecek ihlaller değildir.

Geri kalan maddelerden ikisi, araştırma öncesinde ilgili kişi ve kurumların iznini almamakla; ikisi, araştırmalarda ilgili mevzuata uymamakla; birisi, araştırmanın olası zararlarını deneklere bildirmemekle; birisi de hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermekle ilgilidir. Araştırma tasarımlarını, Yönergenin işaret ettiği bu beş duruma yol açmamak için hangi önlemleri aldığı bakımından incelemek olanaklıdır. Dolayısıyla araştırma tasarımlarının etik onay incelemesi ancak bu beş madde ile sınırlı biçimde yapılabilir görünmektedir.

Yönergenin bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı saydığı bütün eylemler, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun disiplin ve ceza işlerinin genel esaslarını düzenleyen dokuzuncu bölümüne de eklenmiştir. Bu ekleme işlemi 20.05.2016 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulan, 02.12.2016 günü kabul

edilen 6764 sayılı yasa ile yapılmıştır. (2547 sayılı Yasanın 65'nci maddesine, 02.12.2016 günü kabul edilen 6764 sayılı yasanın 35'nci maddesiyle, "Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının oluşumu, görevleri ve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar" Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir, hükmü eklenmiştir. Ancak bu tarihten sonra yayımlanmış konuyla ilgili bir yönetmeliğe rastlanmamıştır. Yukarıda sözü edilen 2016 Yönergesinin dayanağının da bu 65'madde olduğu belirtilmektedir. Bu durum düzenleyici hukuki işlemin yasada öngörülüşü gibi yönetmelikle değil yönerge ile yapıldığını düşündürmektedir.) Bir başka deyişle, Yönergenin tanımladığı mesleki etik normlar eşzamanlı olarak yasal yaptırma bağlanmıştır. Öğretim elemanlarının etiğe aykırı eylemleri için, 'uyarma' cezasından 'üniversite öğretim mesleğinden çıkarmaya' kadar varan bir dizi yaptırım öngörülmüştür. Ancak 2547 sayılı yasadaki bu düzenlemelerin tamamına yakını, Yönergenin bir yansıması olduğu için, bilim etiğinin araştırma boyutuna değil, yayın boyutuna ilişkindir.

Üniversite etik kurullarının çalışmalarına ilişkin diğer bir düzenleme de halen yürürlükte gözüken ve Üniversitelerarası Kurul tarafından kabul edilip, Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri" adlı, 2014 yılında çıkarılmış olan ve bilim etiği bakımından daha kapsamlı görünen belgedir. Belgenin üçüncü bölümü "Bilimsel Araştırma, Yayın ve Değerlendirme Etiği", dördüncü bölümü "Eğitim ve Öğretim Etiği", beşinci bölümü "(Topluma) Hizmet Etiği", altıncı bölümü ise "Akademik Yönetim Etiği" ilkelerini kapsamaktadır. Ancak, Yönergede olduğu gibi, araştırma etiği boyutundan çok yayın etiği boyutuna önem verilmiştir. Yine de, "araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde yeterli sahip olmak", "araştırma konusuna dürüst ve tarafsız yaklaşmak" vurguları ve bozuk bir anlatım ile de olsa, bilimsel bir araştırmanın metodolojisinin uygun olmasından söz etmesi önemli gözükmektedir.

Bilim insanının bilimsel araştırma sürecine ilişkin temel etik yükümlülüğü yanılmamak ve yanılmamaktır. Anılan yasal düzenlemelerde belirtilen intihal, sahtecilik, çarpıtma, tekrar yayım, dilimleme ve haksız yazarlık ile diğer durumların çoğunluğu 'yanılmaya' yönelik eylemlerdir. Bunların bilim etiği alanyazımında "bilimsel yalancılık ve saptırma" olarak anıldığı görülmektedir (Aydın, 2016, s. 80). Fakat bilim insanının uydurma, saptırma ve aşırıdan oluşan bu kasıtlı yanılma eylemlerinden kaçınması yeterli değildir; aynı zamanda yanılmamaya da özen göstermesi gerekir. "Özensizlik" veya "disiplinsiz araştırma" olarak anılan bu durum (Aydın, 2016, s.80), bilim insanının kendisinin yanılmasına ve dolayısıyla istemeden de olsa toplumu 'yanılmasına' yol açar: "İhmallerle dolu ve disiplinsiz yürütülmüş bir bilimsel araştırmada yapılan hatalar hoşgörü ile karşılanamaz; hatalar veya ihmallerle dolu araştırmalar yaparak bilime önlenebilir yanlışlar sokmak, bunlar daha sonra düzeltilebilse bile bilime zarar verebilecektir," (Tekcan, 2002a, s. 36).

Bir araştırma tasarımı, sorunun nasıl araştırılacağına kararlaştırılmasıdır. Bu yüzden araştırma tasarımlarını etik bakımdan incelemenin, esas olarak yönetsel uygunluk ve açıklık bakımından incelemeyi gerektirdiği söylenebilir. Böylece özensiz

araştırmaları ve dolayısıyla aldanmayı önlemek olanaklı olabilir. Kasıtlı yanıltma eylemlerini ise araştırmanın tasarım aşamasında fark etmek ve önlemek olası gözükmemektedir. Doğrusu, araştırma tasarımlarındaki ‘özensizliği’ önlemenin ‘yanılmayı’ da önlemesi ancak bir olasılıktır. Fakat özenli hazırlanmış her araştırma tasarımı, yanılma olasılığını azalttığı gibi kasıtlı yanıltmaların da açığa çıkmasını kolaylaştırabilir.

Araştırma tasarımlarının etik incelemesinin yöntemsel uygunluk ve açıklık bakımından değerlendirmeyi içermesi ussal gözükmeyle birlikte, bilim özgürlüğüne bir müdahaleyi de çağırılmaktadır. Bu yüzden etiğin, “ulaşılabilir ve anlaşılabilir bir fildişi kule gibi yerine göre insanları engelleme, yönlendirme, cezalandırma amaçlarına alet edildi(ği)” (Ruacan, 2005, s. 147) söylenebilmekte; “araştırmacıların etik kurullarla ilgili sık rastlanan şikâyetlerinden birinin bu yetki sınırının aşılması” (Tekcan, 2002b, s. 70) olduğuna dikkat çekilebilmektedir.

Amaç-yöntem uygunluğunu sağlamak asıl olarak araştırmacının (ve varsa danışmanın) hakkı ve sorumluluğudur. ‘Bu yöntemle bu sorunu anlamak/açıklamak/ denetlemek olanaklı değildir ve dolayısıyla yanılmaya yol açar’ demek, araştırmacıların araştırmalarını tasarlama hakkına müdahale sayılabileceği gibi, yöntemsel yanlışların sorumluluğunu üstlenmek anlamına da gelebilir. Bu yüzden, “Araştırmada etik açıdan sorun teşkil edecek bir durum söz konusu değilse, araştırmada kullanılan yöntem, tasarım ve prosedürlerin bilimsel uygunluğunun/niteliklerinin değerlendirilmesi(nin) etik kurulunun sorumluluk ve yetki alanı dışında tutulma(sı)” (Tekcan, 2002b, s. 70) önerilmektedir. Fakat yanılmaya yol açabilecek her durum, yanıltmaya da yol açabileceğinden, etik açıdan sorun oluşturacak bir durum olarak görülebilir.

Ülkemiz için görece yeni durum olan etik onay süreciyle ilgili olarak şimdilik tek bir araştırmaya rastlanmıştır ve bunun bulgularına göre akademisyenlerin %76,1’i etik kurullardan herhangi birine hiç başvuruda bulunmamıştır. Hatta akademisyenlerin beşte birinin (%20,9) araştırma veya yayın yapmak için etik kurul onayına gerek olmadığı inancında olduğu görülmüştür (Özcan ve Balcı, 2016 s. 96).

Özetle, araştırma tasarımlarına etik onay verme görevi üstlenmiş olan üniversite etik kurullarının çalışmasına yol gösteren yasal düzenlemelerin kapsamının sınırlı; kuramsal yaklaşımların içeriğinin kendi içinde çatışmalı olduğu görülmektedir. Bu sınırlılık ve çatışıklık içinde üniversite etik kurullarının araştırma tasarımlarına etik onay verme görevini nasıl yerine getirdiği, hangi bilgi ve belgelerin bulunmasını yeterli sayıp, hangi bilgi ve belgelerin eksikliğini düzeltme nedeni olarak gördüğü bilinmemektedir. Oysa etik onay sürecinin daha az zaman ve çaba ile tamamlanabilmesi, etik kurulların bunu nasıl ve nelere dikkat ederek yerine getirdiğini bilmekle olanaklı olabilir. Böylece araştırma tasarımları ve etik onay başvuruları aydınlanmış bir biçimde özenle hazırlanabilir. Ancak bu belirsizliği gidermeye ışıktutabilecek herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, sınırlıkları, modeli, veri kaynağı ve verilerin çözümlenme biçimi şöyledir:

Amaç

Bu araştırmanın amacı, bu örnek olay incelemesine konu edilen Türkiye'nin en eski üniversitelerinden birinin sosyal bilimler etik kurulunun araştırma tasarımlarına etik onay verme görevini belli bir dönemde nasıl, nelere dikkat ederek yerine getirdiğinin saptanmasıdır. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

Örnek olay incelemesine konu edilen Üniversitede ve dönemde;

1. Araştırmalara etik onay almak için başvurular nasıl yapılmaktadır?
2. Sosyal bilimler etik kuruluna yapılan başvuruların yoğunluğu nedir?
3. Yapılan başvuruların inceleme sonuçları ne olmuştur?
 - a. Ne kadarı ilk incelemede etik onay almıştır?
 - b. Ne kadarı için düzeltme istenmiştir?
4. Düzeltme isteme nedenleri nelerdir? Düzeltme istemine uyma durumu araştırma düzeylerine (yüksek lisans, doktora vd.) göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmakta mıdır?

Sınırlıklar

Bu araştırma;

-araştırmacının örnek olay incelemesine konu edilen üniversitenin sosyal bilimler etik kurulunda görev yaptığı 2018-2020 yılı arasındaki 26 ay içinde etik onay almak için yapılan başvurularla,

- ve bunlar içinden ilk incelemesini araştırmacının yaptığı ve bu dönemdeki toplam başvuruların yaklaşık %20'sini oluşturan kısımla sınırlıdır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma “nedir” sorusuna yanıt arayan bir örnek olay araştırmasıdır. Örnek olay araştırmaları, evrendeki herhangi bir birimin derinliğine ve genişliğine, o birim hakkında bir yargıya varmaya olanak verecek biçimde incelenmesidir (Karasar, 1982). Son yıllarda bu tür araştırmaların daha çok ‘durum çalışması’ ya da ‘vaka çalışması’ adıyla anıldığı ve “bir veya daha fazla vakanın yoğun ve detaylı bir tanımı ve analizi” olarak tanımlandığı görülmektedir (Christensen ve diğ., 2015, s.416).

Örnek olay veya durum çalışmalarının çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu araştırma ise bir olaya ilişkin birtakım kuramsal açıklamalar geliştirmek, durumu iyileştirmek ve geliştirmek için kullanılan (Christensen ve diğ., 2015) genel durum çalışmasıdır.

Bu tür araştırmaların sonuçları esas olarak örnek olayın dışına genellenemezler ve fakat iki bakımdan değer kazanırlar: Birincisi benzer örnek olay araştırmalarının

sonuçlarındaki örtüşmeye bağlı olarak, ikincisi de incelenen örnek olayların çalışma evrenine benzerliği bakımından.

Araştırma Belgesi

Bu çalışmada ele alınan örnek, 2012 yılından beri Türk üniversitelerinin çoğunda bulunan ‘sosyal bilimler etik kurullarından’ birisidir. Bu kurullar, sosyal bilimler alanında yapılması tasarlanan ve veri kaynağı olarak insanlardan yararlanana yüksek lisans, doktora, üniversite destekli bilimsel araştırma projeleri ile bireysel araştırma projelerinin etik incelemesini yapmakla görevlidir.

Araştırmanın konusu olan ilgili üniversitenin sosyal bilim etik kurulunun etik onay verme görevini nasıl yerine getirdiğini saptamak amacıyla, araştırmacının kendisi tarafından hazırlanan inceleme raporları, belirli koşullara uymak koşuluyla üniversitenin etik kurulundan onay alınarak temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

İncelemeye konu olan etik kurulun çalışma usulüne göre, kurula yapılan yeni başvurular genel olarak rastgele bir biçimde kurul üyelerine dağıtılmakta; düzeltme istenmiş başvuruların incelenmesi ise ilk incelemeyi yapan kurul üyesine verilmektedir. Kurul üyelerinin hazırladıkları inceleme raporları kurul toplantısında görüşülüp, karara bağlanmaktadır. Toplantı sürecinde kurul tarafından bireysel raporun içeriğinde bir değişiklik yapılmışsa ve bu konuda bir uzlaşmazlık yoksa, kararların yazılmasını kolaylaştırmak için, rapor üzerinde de değişiklik yapıldığı için raporlarının son hali, kurul üyesinin değil, kurulun görüşünü yansıtmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Veri, gözlenen ve kaydedilen ama henüz işlenmemiş olan kanıtlardır (Karasar, 1982). Bu örnek olay araştırmasının verileri, belgesel tarama yoluyla, bir başka deyişle araştırma belgelerinin amaçlı bir biçimde incelenmesiyle elde edilmiştir. Belgesel kayıtlar örnek olay araştırmalarında sıkça kullanılan veri kaynaklarıdır.

Verilerin çözülmesi için ise içerik çözümlemesi yapılmış ve bu amaçla hazırlanan ‘kodlama cetveli’ kılavuz olarak kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan kodlama cetveli uyarınca, her bir başvuru için hazırlanan inceleme raporu bir araştırma birimi olarak ele alınmıştır. Raporlardaki nitel içerik, önce hangi düzey araştırma (yüksek lisans, doktora ve diğ.) olduğuna göre, daha sonra etik değerlendirmeye alınıp alınmadığına göre; etik değerlendirmeye alınmış ise düzeltme istenip istenmediğine göre; düzeltme istenmiş ise kaç kez düzeltme istendiğine göre ve düzeltmenin yapılıp yapılmadığına göre sınıflanmıştır.

Her birimde (inceleme raporunda) yazılı olan düzeltme nedenleri önce maddeler halinde kaydedilmiş; daha sonra bunlar gözden geçirilerek benzerliklerine göre ama birbirlerini dışta tutmalarına özen gösterilerek kümelere, bir başka deyişle temalara ayrılmıştır. Temaların oluşturulmasında etik kurul başvurularında istenen bilgi ve belge çeşitleri de dikkate alınmıştır. Bu yüzden temalar tablolarda (düzeltme yeri) başlığı altına gösterilmiştir. Bir temanın altına kaydedilen maddeler, anlamca aynılığı veya farklılığı gözetilerek yeniden sınıflanmış ve böylece alt temalar ya da kodlar

oluşturulmuştur. Her maddeye (1) değeri verilerek, yinelenme sıklığına göre kodların ve temaların frekansı ve yüzdesi hesaplanmış ve böylece nitel veriler sayısallaştırılarak yorumlamaya hazır hale getirilmiştir.

Etik kurulun düzeltme istemine uyma durumunun araştırma düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için ise, non-parametrik veri dağılımları için uygun olan ki-kare testi yapılmıştır.

Bulgular

Bu araştırmanın bulguları, araştırma sorularına yanıt olacak biçimde aşağıda dört kümede sunulmaktadır:

Başvuruların Yapılma Biçimiyle İlgili Bulgular

İnternet siteleri incelendiğinde, üniversitelerin etik kurulların yapılanmalarında çeşitlilik olduğu görülmektedir. Örneğin Ortadoğu Teknik Üniversitesinde (ODTÜ) biri hayvan deneyleri ile biri insan araştırmalarıyla ilgili yalnızca iki etik kurul varken, Boğaziçi Üniversitesinde dış ilişkiler, çevre, öğrenci, üniversite yaşamı, insan araştırmaları ve hayvan deneyleri ile ilgili olan altı ayrı etik kurul bulunmaktadır. Bu iki Üniversitede insanlarla etkileşerek yürütölen araştırmalara etik onay veren kurulların adı ‘İnsan Araştırmaları’ iken, Hacettepe Üniversitesinde ‘Üniversite Etik Komisyonu’, Ege Üniversitesinde, ‘Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’dur. Sosyal bilimlerle ilgili alt etik kurulların adı ise bazılarında ‘Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ bazılarında ise ‘Sosyal Bilimler Etik Kurulu’ olarak anılmaktadır. Bu kurulların üye sayısında ve başvuru formlarında da çeşitlilik gözlenmektedir.

Örnek olay araştırmasına konu edilen üniversitede ise verilerin alındığı dönem itibariyle iki tür etik kurul bulunmaktadır. Bunlardan birisi sağlıkla ilgili faköltelerin kurullardır. İnsan ve hayvan deneyleri ile klinik araştırmaların etik incelemesi bu kurullar tarafından yapılmaktadır. Diğeri, üniversite (üst) etik kuruludur. Bu kurula bağlı olarak çalışan sağlık sosyal ve fen bilimleri (alt) etik kurulları bulunmaktadır. Alt etik kurullar, incelemenin yapıldığı dönemde, beş üyeden oluşmuşlardır. Bu üyelerden birisi üst etik kurulun da üyesi olarak görev yapmakta ve alt kurulların eşgüdümünü sağlamaktadır. Üniversiteye ilişkin tüm etik ihlal iddiaları ile TÜBİTAK’a sunulacak olan araştırma projelerini etik bakımdan inceleme ve değerlendirme görevi (üst) Etik Kurula; üniversite destekli bilimsel araştırma projelerinin, bireysel araştırma projelerinin ve lisansüstü araştırmaların etik bakımdan incelenmesi alt etik kurullara verilmiştir.

Araştırmalar için başvuru biçimi kurullara göre farklılaşmamıştır. Üniversitenin Etik Kurul web sayfasında bulunan ‘Başvuru’ düğmesi altında bu kurulların görevi ve başvurunun nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Araştırma etik onayı için yapılan başvurularda;

- a) etik kurul başvuru formunun doldurulması,
- b) lisansüstü araştırmalarda tez önerisin eklenmesi,

- c) kurumsal desteğe (TÜBİTAK vb.) gereksinen araştırmalarda, araştırma projelerinin eklenmesi ve
- d) bunların bir dilekçe ile etik kurul bürosuna teslimi gerekmektedir.

Bu dört ana belgenin yanı sıra;

- e) aydınlanmış onam formunun,
- f) veri toplama araçlarının (anket, ölçek, açık uçlu sorular vb.),
- g) eğer bir başkası tarafından geliştirilmiş bir veri toplama aracı kullanılacaksa, bunları kullanmaya ilişkin izin yazısının da başvuruya eklenmesi beklenmektedir. Birden fazla kişinin ortaklaşa geliştirmiş olduğu veri toplama araçları için bunlardan birinin izin vermesi yeterli sayılmaktadır.

Etik kurul ayrımı yapılmaksızın, üniversitenin araştırma etik onay sürecinde tek bir başvuru formu kullanılmaktadır. Ancak bu formun sağlık bilimleri araştırmaları için daha uygun olduğu, sosyal bilimler için bazı yönlerden düzeltilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Örneğin başvuru formunda yer alan “araştırmanın sonlanım noktası” başlığı sosyal bilim araştırmacılarının yaratıcı yanıtlarını artırmaktan öte pek işe yaramamaktadır. Konu ve amaç başlıkları ise başvuru formunun iki ayrı kısmında ikiye kez yer aldığı için hem araştırmacıların aynı açıklamaları yinelemelerine; bazen de birinden birini doldururken daha özensiz davranmalarına yol açabilmektedir. Dolayısıyla başvuru formunun sosyal bilim araştırmalarına özgülenmesinin ve daha yalın hale getirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Örnek olarak incelenen ‘sosyal bilimler (alt) etik kurulu’, sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde yapılan lisansüstü araştırmalar ile üniversitenin öğretim elemanlarınca yapılan diğer sosyal bilim araştırmalarının etik incelemesini yapmaktadır. Cansız varlıklar üzerinde yapılan araştırmalara etik onay almak için genellikle kurula başvuruda bulunulmamaktadır. Ancak enstitülerin bu konudaki tutumları da farklılaşabilmektedir: Örneğin sosyal bilimler enstitüsünde cansız varlıklarla yapılan lisansüstü araştırmalar için kurula hiç başvuru olmazken eğitim bilimleri enstitüsü, bu durumdaki lisansüstü araştırmalar için de etik onay aramaktadır. Ancak, zamanında etik onay için başvurmamış, araştırma bittikten sonra yaptığı başvuruya da ‘etik değerlendirme yapılamayacağı’ yanıtı almış araştırmalara enstitülerin savunma izni vermesinin, üzerinde düşünülmesi gereken yeni bir etik soruna yol açtığı da söylenebilir.

Başvuruların Yoğunluğuyla İlgili Bulgular

Anılan dönemde ilgili üniversitenin sosyal bilimler etik kuruluna gelen başvurular, aşağı yukarı eşit sayıda ve rastgele kurul üyelerine dağıtılmış; kurul üyeleri her bir başvuru için ayrı bir etik inceleme raporu hazırlamıştır. Raporlar kurul toplantılarında, hazırlayan üye tarafından ana hatlarıyla sözlü olarak sunulmuş; genel olarak üyenin inceleme sonuçları kurul kararına dönüşmüştür. Ancak bu işleyiş, iki

durumda farklılaşmıştır: Bazen kurul üyelerinin raportörden dosyayla ilgili ek açıklamalar istemesi ve başvurunun bu bağlamda gözden geçirilmesi kararı; bazen de herhangi bir nedenle, değerlendirmede kullanılan ‘normlar’ üzerinde tartışma çıkması hem kararın hem de değerlendirme yaklaşımının değişmesine yol açabilmiştir. Bir uzlaşmazlık söz konusu değilse, kurulda değişmeler karar yazımını kolaylaştırmak için inceleme raporuna da yansıtılarak son biçimi oluşturulmuştur.

Sürecin betimlemesinden de anlaşılacağı üzere; başvuruların sonuçları her bir üyenin gösterebildiği özenden, ayrabildiği zamandan etkilenecek farklılaşma olasılığına sahipken; ortak değerlendirme normlarının geliştirilebilmiş olması ölçüsünde de benzeşme olasılığı artmaktadır.

Araştırmaya konu edilen yaklaşık 26 aylık dönemde incelenen araştırma tasarımlarının düzeylerine göre dağılımı Çizelge 1’de verilmektedir.

Tablo 1

Etik Onay İçin İncelenen Araştırma Tasarımlarının Düzeylerine Göre Dağılımı

Yüksek lisans		Doktora		BAP*		Bireysel Araştırma		Toplam	
Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
68	45.6	67	45.0	3	2.0	11	7.4	149	100

*BAP: Üniversitenin finansal destek sağladığı ‘bilimsel araştırma projeleri’

Tablo 1’de görüldüğü üzere, ele alınan dönemde, toplam 149 başvuru incelenmiştir. Bunların tamamına yakını (%90’ı) yüksek lisans ve doktora tezi araştırmalarıdır. Bir başka deyişle etik kurulun iş yükünü asıl olarak lisansüstü öğrenim araştırmaları oluşturmuştur.

Araştırılan dönemde sosyal bilimler etik kurulunun beş üyeden oluştuğu düşünülür ve başvuruların üyelere aşağı-yukarı eşit sayıda dağıtıldığı göz önüne alınırsa, bu dönemde Etik Kurul’a yaklaşık 750 araştırma tasarımı için başvurulmuş olduğu öngörülebilir. Bu durum, Etik Kurul’a her ay yaklaşık 30 başvurunun yapılması, her bir etik kurul üyesinin ayda yaklaşık altı yeni araştırma tasarımı etik uygunluk bakımından incelemesi anlamına gelmektedir. Kurulun gerekli gördüğü düzeltmeleri yaptıktan sonra yinelenen başvuruların incelenmesi buna dâhil değildir. Düzeltilmiş başvuruların incelenmesi de hesaba katıldığında (Tablo 3), her üyeye ayda yaklaşık dokuz dosya düşmüştür.

Bir başvurunun incelenmesi için ayrılan sürenin; tasarımın ve başvurunun karmaşıklığına ve yeni bir başvuru olup olmamasına göre farklılaştığı söylenebilir. Örneğin genellikle anket, görüşme, ölçek gibi birden çok veri toplama aracını kullanan psikoloji araştırma tasarımlarının incelenmesi daha uzun zaman almaktadır; amacı, yöntemi belirgin biçimde açıklanmamış başvurular da öyle. Ancak en yalın ve en düzgün biçimde düzenlenmiş yeni bir başvurunun incelenmesi ve değerlendirme raporunun yazımı bile en az bir saatlik sürede gerçekteşmektedir. Karmaşık veya iyi

düzenlenmemiş bir araştırmayı incelemek için ise bir gün gerekebilmektedir. Etik alanyazın incelenmesi veya başkalarının da görüşlerinin öğrenilmesi gereksinimini hissettiren yeni durumlarla karşılaşıldığında, bir incelemeyi tamamlamak iki haftayı bile alabilmektedir. Önceden incelenip düzeltme istenmiş başvurulara harcanan zaman azalmakla birlikte, bu süre, rapor yazımı dâhil, yarım saatten az olmamaktadır.

Betimlemelerden de anlaşılabilceği gibi, etik kurul üyeliği öğretim üyeleri için ciddi bir iş yükü artışına neden olmaktadır. Bu artışın gerektirdiği zaman, ya öğretim üyeliğinin ve yaşamın gerektirdiği diğer zamanlardan çalınarak (!) bulunmakta, ya da özensizliğe yol açtığı gözlenmektedir.

Etik kurulun çalışmalarını düzenleyen Yönergeye göre, kurulun kendisine yapılan başvuruları kabul etmeme hakkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla kurul kendisine yapılan bütün başvuruları etik uygunluk bakımından inceleyip sonuçlandırmak durumundadır. İş yükünü artıran nedenlerden birisi de bu zorunluluktur. Ancak bu zorunluluğun kendisinin etik olup olmadığı tartışılmaya değer görünmektedir. Çünkü:

-Bu zorunluluk etik kurulun, araştırma tasarımlarını etik uygunluğa kavuşturma kuruluna dönüşmesine; niçin düzeltme istendiğine ilişkin uzun uzun açıklama yazmaya neden olmaktadır. Saydamlığın ve hesap verebilirliğin bir gereği de olsa, bu durum iş yükünü artırmaktadır. Dahası bazen danışmanların ihmal ettiği danışmanlığı etik kurul üyelerine yükleyen bir angarya hissinin uyanmasına yol açmaktadır. Aynı danışmanın lisansüstü öğrencilerinin başvuruları için sürekli benzer nedenlerle düzeltme istemek durumunda kalmak; aynı araştırma tasarımı için birden fazla düzeltme kararı vermek, bu hissi pekiştirmektedir.

-Etik kurul her araştırmanın etik bakımdan uygunluğu konusunda sorumluluk üstlenmek zorunda mıdır? Örneğin kanser hastaları üzerinde yapılacak olan bir araştırma onlara, nereye gömülmek istedikleri gibi, yaşamlarını yitirmeleri sonrasına ilişkin sorular sorabilir. Herhalde hiçbir etik kurul böyle bir araştırmanın yapılamayacağını ileri sürmeyecektir. Ve fakat bu durumda 'önce zarar verme' ilkesine uygunluğun nasıl gerçekleştirileceğini de öğretmek sorumluluğu, hakkı ve hatta yetkinliği olmak zorunda değildir herhalde.

-Fakat kurulun kendisine yapılan bazı başvuruları 'kabul etmeme' hakkının olmasının keyfiliğe yol açabileceği de akla gelmektedir. Ama en azından başvuruların bazı şartlarını karşılamaması durumunda 'kabul etmeme' hakkının kullanılması mümkün olabilmelidir.

Öte yandan etik kurullar arasında iş yükü bakımından fark bulunmaktadır: Etik kurullar, 'verilerin insanlarla etkileşerek toplandığı' araştırmaları incelemekle sorumlu olduğu için, fen bilimleri etik kurulunun iş yükünün, sosyal ve sağlık bilimleri etik kurullarına göre daha az olduğu; bu son iki kurulun oldukça yoğun bir iş yükü bulunduğu gözlenmektedir.

İnceleme Sonuçlarıyla İlgili Bulgular

Araştırmaya konu edilen yaklaşık 26 ayda yapılan başvuruların sonuçları Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2

Araştırma Tasarımlarına İlişkin Etik Onay Başvurularının Sonuçları

Sonuç	YL	DR	BAP	BA*	Toplam	
					Sayı	%
Etik onay verilen	31	43	3	6	83	55.7
Düzeltilme kararının gereğini yapmayan	6	4	-	5	15	10.1
Etik onay gerektirmeyen	3	6	-	-	9	6.0
Etik uygunluk değerlendirmesi yapılmayan	28	14			42	28.2

*BA: Bireysel araştırma

Tablo 2’de görüldüğü üzere, incelenen 149 araştırma tasarımının yarısından biraz çoğuna, yalnızca %55.7’sine etik onay verilmiştir. Yaklaşık dörtte biri içinse değerlendirme yapılmamıştır. Bunlar, etik onay almadan tamamlanan araştırmalardır. Herhangi bir etik sorun saptandığında düzeltilmesi olanaklı görülmediğinden, tamamlanmış araştırmalar etik incelemeye alınmamışlardır. Ancak bu tür başvuruların çokluğu, etik onay sürecinin henüz yerleşmediğinin de bir göstergesi sayılabilir.

Etik onay gerektirmediğine karar verilen araştırmalar ise belgeler gibi cansız varlıklar üzerinde ya da hipotetik, araştırmacı tarafından belirli yöntemlerle üretilen veriler üzerinde yapılan araştırmalardır. Aslında bu tür araştırmaların da, örneğin verilerin elde edilme biçimi, gizliliğine özen gösterilmesi vb. bakımından etik incelemeye konu yapılması gerektiği düşünülmektedir. Hatta bu tür araştırma tasarımları için kendine özgü başvuru formları oluşturulabilir. Fakat hem etik kurulların çalışmalarını düzenleyen Yönergenin bunları etik incelemenin kapsamı dışında bırakması hem de bunları incelemek için yeterli norm geliştirilememiş olması nedeniyle bunların etik onay gerektirmediğine karar verilme yoluna gidilmiştir. Zaten bu tür araştırmaların büyük çoğunluğu için etik onay başvurusu yapılmamaktadır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere, bazı araştırma tasarımlarına ilk inceleme sonunda etik onay verilirken bazılarında düzeltilme istenmiş ve bu düzeltmeler yapıldıktan sonra onay verilebilmiştir. Etik onay verilen başvuruların düzeltilme yapma sıklıklarına göre dağılımı Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3*Etik Onay Verilen Başvuruların Düzeltme Yapma Sıklıklarına Göre Dağılımı*

İlk başvuruda onay		Birinci düzeltme sonrası onay		İkinci düzeltme sonrası onay		Üçüncü düzeltme sonrası onay		Toplam	
Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
30	36.1	43	51.8	9	10.9	1	1.2	83	100

Tablo 3’de görüldüğü üzere, 83 araştırma tasarımına etik onay verilmiştir. Bunların yaklaşık 1/3’üne ilk inceleme sonunda, 2/3’üne ise düzeltmeden sonra etik onay verilmiştir. Bu sonuç, düzeltme istemenin yaygın, adeta olağan bir hal olduğunu göstermektedir. Herhalde ilk başvuruda etik onay verilmesinin yaygın, düzeltme istemenin istisna olması beklenirdi. Oysa görüldüğü gibi, (etik onay alan) tasarımların yarısına ancak 1 düzeltmeden sonra etik onay verilmiştir; yaklaşık 1/10’unun etik onay alması ise ancak 2 veya 3 düzeltmeden sonra mümkün olabilmektedir.

Araştırma tasarımlarının etik bakımdan incelenmesi, doğal olarak belli bir süre almaktadır. Bu süre esas olarak araştırmacının düzeltmeyi yapmakta ne kadar hızlı davrandığına ve kaç düzeltme istendiğine bağlı görünmektedir. Ancak bu süre, en hızlı davrananlar için bile 2 aya yaklaşmaktadır. Araştırmacıların 2 ya da 3 düzeltmeyle karşılaşması durumunda süre bir yıla kadar uzayabilmektedir.

İncelenen araştırmaların tamamına yakınının lisansüstü tez araştırmaları olduğu ve bunlar için bir süre sınırlaması bulunduğu göz önüne alınırsa, sürenin uzamasının kendisinin –araştırmayı da olumsuz etkileyebilen- bir etik soruna dönüştüğü söylenebilir. Etik onay süreci düpedüz, araştırmacıların araştırma sürecini aksatan ve hatta araştırma süresini ‘çalan’ bir duruma dönüşmektedir. Bu durum TÜBİTAK, BAP ve bireysel araştırmalar için de geçerlidir; etik onay alınmadığında araştırma için uygun olan zamanlar ya da dönemler kaçabilmektedir.

Bazı araştırmacılar, sürenin uzamasından kaynaklanan olumsuz sonuçlardan kaçınmak için, araştırmalarına etik onay almadan başlayabilmektedir. Elbette bu durum etik incelemeyi göstermelik hale getirmekte; araştırmayı – etik bakımdan doğru tasarlanırsa bile- etik bakımdan kusurlu sayılan bir duruma itmektedir. Dolayısıyla etik onay almadan araştırmaya başlamak ya da başlamak zorunda kalmak da herhalde bir etik sorundur.

Etik kurul üyeleri, etik onay alma süresinin uzamaması için, hiçbir ayırım yapmadan, ulaşabildikleri tüm araştırmacılara eksik görülen hususları tamamlatarak, düzeltme kararlarının yazılması imzalanması iletilmesi gibi zaman alıcı süreçleri ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Öyle ki, belli bir dönemden sonra kurulun öngördüğü düzeltmeler karara dönüştürülmeyip, sekretarya aracılığıyla araştırmacılara ulaşıp, bu eksiklerin giderilmesi yoluna gidilmiş; iki kez düzeltme alanlarla sorun yüz-yüze müzakere edilmeye çalışılmıştır. Aslında başvuruların %36’sına ilk inceleme sonunda etik onay verilmesi biraz da kurul üyelerinin bu

çabaları ile mümkün olabilmiştir. Herhalde bu sonuç karşısında bunun aksinin niçin gerçekleşmediğinin, düzeltme istemenin niçin istisnai bir hâl olmadığının sorgulanması gerekir.

Bu sorunun olası yanıtlarından bazıları şunlar olabilir:

-Etik kurul üyeleri yetkilerini aşıp, yöntem bakımından kendi anlayışlarına uygun olmayan araştırma tasarımlarına karışıyor olabilirler,

-Etik kurul üyeleri, etik bakımdan sorun olmayan hususları etik bir sorun sayıyor olabilirler,

-Etik kurul üyeleri ile araştırmacıların (ve danışmanların) araştırma yaklaşımları birbirleriyle uyuşmuyor olabilir,

-Araştırmacıların araştırma eğitimleri, araştırma tasarımlarında yanılmaya neden olabilecek durumları fark etmelerine elvermiyor olabilir,

-Üniversiteler alan yeterliğine odaklanıp araştırma kültürünün gelişimine daha az önem veriyor olabilir,

-Araştırmacılar araştırmalarını tasarlarken danışmanlarından yeterince katkı alamıyor olabilir,

-Araştırmacılar (ve danışmanlar) etik onay almayı araştırma özgürlüğüne karışılan bir süreç olarak görüyor ve karşı koyucu bir eğilim içinde bulunuyor olabilir,

-Araştırmacılar (ve danışmanlar) etik onay alma sürecini 'usulen' uyulan, gereksiz ve yararsız bir işlem olarak görüyor olabilir,

-Ve belki de bu olası nedenlerin hepsinin, az ya da çok, payı bulunabilir.

Bu soruların üzerinde önemle durulması, aydınlığa kavuşturulması gerektiği söylenebilir. Aşağıda yer alan düzeltme nedenleriyle ilgili bulgular bu yöndeki arayışlara bir ipucu sağlayabilir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere, düzeltme kararının gereğini yerine getirmediği için sonuçlandırılmayan, etik onay verilemeyen araştırma tasarımlarının sayısı da dikkate değer ölçüde yüksektir: Başvuru yapanların %10'u, öngörülen düzeltmeleri yapmamıştır.

Etik Kurulun düzeltme kararı vermesinden sonra araştırmacıların düzeltme yapıp yapmama durumunun araştırma düzeylerine göre dağılımı ve bu dağılımın araştırma düzeylerine göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ki-kare çözümlemesinin sonuçları Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4

Araştırmacıların Düzeltme Kararının Gereğini Yerine Getirme Durumlarının Araştırma Düzeylerine Göre Dağılımı ile Anlamlı Biçimde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Ki-Kare Çözümlemesi Sonuçları

Sonuç	YL		DR		Bireysel Araştırma		Toplam	
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
Düzeltilen	17	73.9	32	88.9	4	44.4	53	77.9
Düzeltilmeyen	6	26.1	4	11.1	5	55.6	15	22.1
Toplam	23	100	36	100	9	100	68	100

$Sd=2, \chi=8,4 \leq 0.01$

Tablo 4'te görüldüğü üzere, başvuruların 68'inden düzeltme istenmiş; bunların yaklaşık beşte biri düzeltme istemine uymamıştır. Yüksek lisans ve doktora tez araştırmalarından bazıları için araştırma tamamlandıktan sonra etik onay başvurusu yapıldığı dikkate alınrsa, düzeltme isteminin gereğini yapmayan araştırmacı oranının bundan daha az olduğu söylenebilir. Yine de düzeltme istemine uymayanların olduğu anlaşılmaktadır. Düzeltme istemlerinin araştırma yapmaktan vazgeçmeye mi yoksa yalnızca etik onay almaktan vazgeçmeye mi yol açtığı bilinmemektedir. Ancak bu sonuç, etik onay sürecinde düzeltme istemi ile karşılaşmanın araştırma yapmayı caydırıcı bir etkisinin olabileceğini akla getirmekte ve bu etkinin özellikle bireysel araştırmalar için oldukça yüksek olabileceğini düşündürmektedir. Fakat düzeltme istemini yerine getirip getirmeme durumunun araştırma düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığını anlamak için yapılan ki-kare testi sonuçlarının (Tablo altında bulunan değerlerin) gösterdiği gibi, düzeltme kararının gereğini yerine getirenlerle getirmeyenler arasında araştırma düzeyleri bakımından 0.01 güven aralığında anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır.

Düzeltilme Nedenleriyle İlgili Bulgular

İncelenen başvurularda içerik çözümlemesi ile saptanmış olan düzeltme nedenleri Tablo 5'de verilmektedir.

Tablo 5*Araştırma Tasarımlarına Etik Onay Vermek İçin İstenen Düzeltmelerin Nedenleri*

Düzeltilme yeri	Düzeltilme nedeni	f
Başvuru formu	1. Değerlendirme yapmaya yetmeyecek ölçüde bilgi verme	11
	2. Başvuru formu ile tez önerisinin içeriği arasındaki çelişki	2
	3. Başvuruya tez önerisini eklememe	1
	4. Başvuruya tamamlanmamış tez önerisi ekleme	1
	5. Başvuru formu ile onam formunun içeriği arasındaki çelişki	1
	6. Başvuru formunun kendi içeriği arasındaki çelişki	2
	7. Başvuru formu ile başvuru dilekçesini farklı kişilerin imzalaması	1
	8. Başvuru formunda, onamda ve (öneride) amacın farklı yazılması	2
	Toplam % 10.2	21
Araştırmacı adı	1. Sorumlu araştırmacının koordinasyondan sorumlu araştırmacı (danışman) olarak gösterilmesi	3
	2. Sorumlu araştırmacının belirtilmemesi	1
	Toplam % 1.9	4
Araştırmanın başlığı	1. Araştırma adının genel olması, sınırlıkları yansıtmaması	9
	2. Araştırma adının kapsamından daha dar ifade edilmesi	2
	3. Başlığın anlaşılmaması	3
	4. Başlıkta İngilizce sözcük kullanılması	1
	5. Başlıkla amaç ifadesinin birbiriyle uyumsuzluğu	6
	6. Başvuru formu ile tez önerisi başlığının ayrı olması	3
	7. Başlıkta araştırılan değişkenin saptanmış gibi ifade edilmesi	1
	Toplam % 12.1	25
Yöntem açıklamaları	1. Yöntemin açıklanmaması	2
	2. Açıklamanın yöntemle ilgili olmaması	3
	3. Araştırma yönteminin yanlış adlandırması	8
	4. Görüşmelerin nasıl kayıt altına alınacağının belirtilmemesi	2
	5. Araştırılan değişkeni gözleyecek veri toplama aracı yokluğu	1
	6. Araştırmanın sayılıya dayanmasına karşın belirtilmemesi	1
	Toplam % 8.3	17
Evren, örneklem, araştırma kümesi, araştırma belgesi	1. Evren- örneklem ilişkisi (örneklem evreni temsili)	19
	2. Örneklem ya da çalışma kümesinin belirsiz olması	5
	3. Örneklem veya çalışma kümesi büyüklüğünde çelişkiler	3
	4. Örneklem yanlılığı	3
	5. Deney ve kontrol gruplarının nasıl seçileceğinin belirsizliği	2
	6. Deney ve/veya kontrol gruplarına yapılacak işlemin belirsizliği	2
	7. Öntest yapılacak grubun sontest yapılacak grup olmaması	1
	Toplam % 17.0	35

(devam ediyor)

Tablo 5 (devam)

Düzeltilme yeri	Düzeltilme nedeni	f
Veri toplama aracı	1. Anketin veya ölçeğin başvuruya eklenmemesi	6
	2. Kullanılacak anket veya ölçeği kimin hazırladığının belirsiz olması	6
	3. Anket veya ölçeği kimin hazırladığıyla ilgili çelişik ifadeler	2
	4. Anket- ölçek kullanma izninin alınmamış olması	10
	5. Bir başka araştırmacının aldığı ölçek kullanma izninin eklenmesi	3
	6. İzin almanların (şirket, dernek) ölçekle ilgisinin belirsiz olması	1
	7. Anketlere deneklerin e-posta adreslerini yazmalarının istenmesi	1
	8. Anketlere denek adının yazılmasının istenmesi	5
	9. Anket maddelerinin bir kısmının araştırma amacı ile ilgisizliği	7
	10. Yanlı, yönlendirici, önkabule dayalı anket maddeleri	9
	11. Maddelerin anlaşılmasını veya herkesçe aynı biçimde anlaşılmasını önleyecek ölçüde anlatım bozuklukları	10
	12. Ölçeğin nasıl doldurulacağını belli olmaması	1
	13. Hangi veri toplama aracının hangi alt kümeyle yöneltilmesi belirsiz olması	1
	14. Deneklere sahip olmadıkları özelliğe ilişkin soru yöneltilmesi	1
	Toplam %30.6	63
Onam formu	1. Onam formunun olmaması	5
	2. Veri toplanacak kümelerden birisi için onam formu olmaması	10
	3. 18 yaşından küçüklerin veli onam formunun olmaması	2
	4. 12-18 yaş aralığında olanların kendi onam formlarının olmaması	1
	5. Aynı kümelere aynı onam formunun kullanılması	1
	6. Deneklerin adreslerini, telefonlarını onam formuna yazmalarının istenmesi	3
	7. Onam formuna ses ve/ veya görüntü kaydı yapılacağını yazılmaması	6
	8. Onam formunun içermesi gereken bilgileri eksik içermesi	6
	9. Onam formunun etik kurula hitaben yazılması	1
	Toplam %17.0	35
Önce zarar verme	1. Önce zarar verme ilkesine aykırılık	1
	2. Araştırma tasarımının iki farklı araştırmayı birleştirmesi	1
	3. İnsan hakları, cinsiyet ayrımcılığı ve yürürlükteki yasalara aykırılık	3
Dilimleme Yasallık	4. Metinde yapılan alıntılarının kaynağını göstermeme	1
Alıntı	Diğer Toplamı %2.9	6
Düzeltilme nedenleri toplamı	%100	206

Tablo 5’de görüldüğü üzere, etik onay incelemelerinde, araştırmacılardan 58 çeşit nedenle toplam 206 düzeltme istenmiştir. Araştırmanın ele aldığı dönemde toplam 68 başvuru için düzeltme istendiği anımsanacak olursa, düzeltme kararı

verilen her bir dosya için ortalama 3 farklı nedenle düzeltme istendiği de anlaşılabilir. Başka bir deyişle, düzeltme kararları genellikle birkaç düzeltmeyi birlikte içermiştir; tek bir nedene dayalı düzeltme kararları oldukça azdır. Özellikle daha karmaşık, yeniden incelemeyi gerektirecek düzeltmeler yoksa, daha yalın, kolayca giderilebilir nedenler için düzeltme istenmemiştir. Örneğin koordinasyondan sorumlu araştırmacı (danışman) ile sorumlu araştırmacının karıştırılmış olması, ya da araştırmacının başvuru evrakının bir kısmını evlilik öncesi soyadıyla, bir kısmını evlilik soyadıyla imzalaması gibi durumlar tek başlarına düzeltme nedeni olarak görülmemiştir. Bu tür durumlarda, özensizliğin yenilenmesini önleyeceği beklentisiyle, araştırmacılara dosya üzerinde düzeltmeyi yapmaları yalnızca not olarak iletilmiştir.

Başvuru formu. Tablode görüldüğü üzere her 10 düzeltmeden birisi başvuru formundaki eksiklerle ilgilidir. Bu eksiklerin çoğunluğu form üzerine, inceleme yapmanın olanaklı olamayacağı ölçüde az açıklama yazılmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar, lisansüstü araştırmalara ilişkin başvurulardır. Kural olarak, lisansüstü araştırmacıların enstitülerinde kabul edilmiş tez önerilerini başvurularına eklemeleri gerekmektedir. Başvuru formunda yetersiz açıklama yapmanın bu durumla ilişkili olduğu; ‘inceleyenler gerekli bilgiyi öneride bulabilirler,’ diye düşünüldüğü akla gelmektedir. Oysa incelemelerde başvuru formundaki açıklamalar esas alınmakta, gereksinim hissedildiğinde önerilere bakılmaktadır.

Aksi bir tutum içinde olan tez öğrencilerine de rastlanmaktadır: Bunlar, önerilerindeki hemen tüm açıklamayı kes- yapıştır yöntemiyle, sık satır ve küçük punto kullanarak başvuru formuna aktarmakta; böylece incelenme sürecini bir eziyet sürecine dönüştürebilmektedirler.

Başvuru formlarında gözlenen özensiz tutumlardan birisi de birbiriyle çelişen açıklamalar yazılmasıdır. Bu duruma örnek olarak, başvuru formundaki ve onam formundaki veya tez önerisindeki amaç ifadelerinin birbiriyle tutarsız olması; farklı başlıklar altındaki açıklamaların, özellikle destekleyici kuruluş, örneklem ya da araştırma kümesi büyüklüğü, verilerin toplanacağı alan gibi konulardaki açıklamaların ve sayıların birbirinden farklı olması gösterilebilir.

Araştırma başlığı. Yaklaşık olarak, her 10 düzeltmeden birisi araştırma başlığı ile ilgilidir. Araştırma başlıklarının, araştırma sınırlığını yansıtmıyor olması okuyucuları yanıltabilecek bir durum olarak görüldüğünden önceleri düzeltme nedeni sayılmıştır. Ancak zaman içerisinde bu değerlendirmeye, araştırmaların sınırlığının sınırlık başlığı altında açıklandığı, okuyucunun buraya bakabileceği savıyla itirazlar olmuştur. İncelenen araştırmaların neredeyse yarısından çoğunun geldiği eğitim bilimleri enstitüsü de yaptığı bir düzenlemeyle, başlıkta araştırmanın sınırlığını gösteren ifadelerin yer almamasını kararlaştırmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, kurul sonraki zamanda araştırma adlarının genel olmasını bir düzeltme nedeni saymaktan vazgeçmiştir.

Araştırma süreçlerinde nelerin yanılmaya ve yanılmaya yol açabileceği her zaman belirgin bir biçimde görülebilir değildir. Bu yüzden etik değerlendirmeler; karşılaşılan durumlardan dersler çıkarmayı, müzakereyi ve dolayısıyla öğrenmenin sürekliliğini gerektirmektedir. Bu bağlamda araştırma başlıklarının nasıl olması gerektiğinin değil ama nasıl olmaması gerektiğinin tartışılması yararlı olabilir: Bilindiği üzere her araştırma belli sınırlıklar içerir. Örneğin suyun 100 derecede kaynadığı bilgisi bugün bir kanun niteliğindedir ama bu bilgiyi ortaya koyan araştırmanın, deniz seviyesi ile sınırlı olduğuna dikkat etmeyen bir kimse suyun Ankara ve Mersin’de aynı sıcaklık değerinde kaynadığını düşünerek yanılabilir. İdeal olarak, böyle bir araştırmanın başlığı ‘suyun kaynama derecesi’ mi olmalıdır, yoksa ‘suyun deniz seviyesinde kaynama derecesi’ mi? Etik değerlendirmeleri anlamlı kılan bu tür öğretici soruların arkasından gitmek yararlı olabilir. Örneğin bir ilçe görev yapan beş öğretmenle yapılan bir araştırmanın başlığında, ‘öğretmenlerin görüşlerine göre...’ ifadesinin kullanılması, elde edilen sonuçların Türkiye’deki bütün öğretmenlerin görüşleriymiş gibi algılanmasına yol açacak bir çağrışıma sahip olması nedeniyle okuyucu için kasıtsız bir yanılma nedeni sayılır mı?

Araştırma başlıkları ile amaç ifadelerinin uyumsuzluğu da bir düzeltme nedeni sayılmıştır. Bu bağlamda bazı araştırma başlıklarının araştırmanın değişkenleriyle, bir başka deyişle konusuyla ilgisiz olduğu değerlendirilerek düzeltme istenmiştir. Bunların çoğunda, araştırmanın başlığı araştırmanın kapsamını daha dar olarak göstermiştir. Örneğin x değişkeninin z kümesine nasıl uygulanacağını tasarlamak, tasarladığı aracı geliştirdikten sonra z kümesine uygulamak ve uygulamanın sonucun değerlendirmek isteyen bir araştırma; başlığını, ‘x değişkeninin z kümesine uygulanmasının sonuçları’ olarak ifade edebilmekte ve aracı tasarlanmanın ve uygulamanın araştırma süreciyle ilgisinin olmadığı gibi yanılıcı bir izlenimine yol açabilmektedir.

Araştırma başlığında İngilizce bir kavramın kullanılması, bir kez karşılaşılmış olsa da, etik bakımdan ilginç bir örnektir. Bu durum, o İngilizce kavramın Türkçe karşılığının olmamasından ya da bilinmemesinden kaynaklanmış olabilir. Böyle bir kavramsal dağarcık sorunuyla karşılaşıldığında ne yapmak gerekir? Yabancı bir kavramı olduğu gibi kullanmak seçeneklerden biridir. Ama araştırmanın adını ilgili herkesin anlamasını güçleştirecek de bir tutumdur bu. Bir yabancı kavramı Türkçe alanyazına tanıtan, sokan bir araştırmacının, o kavrama Türkçe bir karşılık önermesi de onun bir sorumluluğu sayılmalı mıdır?

Yöntem açıklamaları. Yöntem, bilimsel araştırmalarla üretilen bilgilerin denetlenebilir olmasını sağlar. Bu yüzden bir bilgi kaynağı olarak bilimsel araştırmaları diğer bilgi kaynaklarından ayıran temel yön, yöntemdir. Böyle olmasına karşın, incelenen başvuruların 2’sinde, formun yöntem başlığı altına, araştırmaların hangi yöntem izlenerek yapılacağına ilişkin açıklama eklenmediği; 3 başvuruda ise açıklamaların doğrudan yöntemle değil, ele alınan konunun felsefi dayanakları ile ilgili olduğu görülmüştür.

Alanyazında araştırma yöntemlerinin adlandırılmasında ve sınıflandırılmasında farklılıklar vardır: Araştırma yöntemleri tarama modelleri- deneysel modeller, prospektif- retrospektif, nicel- nitel araştırmalar gibi sınıflara ayrılmakta; örnek olay/ durum çalışması, vaka incelemesi, eylem araştırması/ öğretmen araştırması, temellendirilmiş kuram, katılımcı gözlem, boylamsal- kesitsel araştırmalar vb. çeşitli yöntem adları kullanılmaktadır. Araştırmanın yöntemiyle ilgili bir adlandırma, insan zihninde karşılığı bulunan bir 'sembol' işlevi görmekte ve araştırmacıya yol gösterdiği gibi okuyucunun da 'nasıl' sorusuna yanıt oluşturmaktadır. Araştırmasının yöntemini nasıl adlandıracağı araştırmacının bilgisine ve uygun görmesine göre değişebilir. Anket yöntemi veya korelasyon araştırması denildiğinde de insan zihninde yönteme ilişkin sınırlı bir anlam çağrışmaktadır; anket denilmesi araştırmalarda verilerin nasıl toplanacağı, korelasyon denilmesi verilerin nasıl çözümleneceği konusunda bir aydınlanmayı sağlamaktadır. Ancak anket veya korelasyon, birbirinden oldukça farklı yöntemler olan ilişkisel tarama modellerinde de eylem araştırmalarında da kullanılabilir. Dolayısıyla araştırmacının uygun görmesine ve bilgisine de dayalı olsa, yöntem adının en azından alanyazının çeşitliliğine uygun olması beklenmektedir.

Başvuru formunun kendisi de araştırma yöntemleri konusunda bir karışıklığa yol açıyor olabilir: Başvuru formunda, yine yöntemin açıklamasıyla ilgili olan "Araştırma Türü" başlığı yer almaktadır. Buradaki birinci seçenek "Nicel Araştırmalar" alt başlığını, bunun karşısı gibi algılanan seçenek ise "Görgül Araştırmalar" alt başlığını taşımaktadır. Görgül araştırmalar kavramı genellikle 'nitel araştırma' olarak anlaşılmakta ve bu seçenek satırına ya doğrudan nitel araştırma ya da nitel araştırmaların alt türlerinden biri yazılmaktadır. Oysa görgül araştırma esas olarak empirik araştırmalar karşılığı kullanılır ve genellikle nicel veriler toplama eğilimindedir.

Deney ve kontrol gruplu ve/ veya öntest- sonteste dayalı araştırmaların da yaygın biçimde 'deneysel araştırma' olarak adlandırıldığı görülmektedir. Sosyal bilimlerde bu tür araştırma desenleri yaygın olarak 'deneysel araştırma' olarak kabul edilse de çoğu araştırmacı bu kapsamdaki deney öncesi modelleri ve yarı- deneysel modelleri unutmuş gözükmektedirler. Bu tür bir desene sahip araştırmaların deneysel araştırma mı, eylem araştırması mı olarak adlandırılacağı konusunda da bir güçlük yaşandığı gözlenmektedir.

Evren, örneklem, araştırma kümesi. Başvuru formunun "Yöntem" başlığı altında yer alan açıklamalarda evrene, örnekleme, araştırma kümesine veya araştırma belgelerine ilişkin bilgiler verilmesi beklenmektedir. Ancak buradaki evren- örneklem ilişkisine ilişkin açıklamalar pek çok zaman düzeltme nedeni olabilmektedir. Çünkü bir evrenden veya çalışma evreninden sözedildikten sonra örneklemin -amaçlı örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, kartopu örnekleme, kolay ulaşılabilirlik örnekleme gibi- nitel araştırmaya özgü örnekleme yaklaşımlarıyla alınacağını belirtildiği görülmektedir. Evren veya çalışma evreni kavramıyla nitel örnekleme yaklaşımlarının ilişki içinde kullanıldığı bu durum, düzeltme nedeni

sayılmaktadır. Çünkü evren- örneklem ilişkisi bir temsiliyeti çağrıştırır ve dolayısıyla bir evrenden bir örneklem alınacaksa, o örneklemin evreni temsiliyetini sağlamak için hangi koşulların gözetildiğinin de kısaca açıklanması gerekir. Eğer araştırma sonuçlarının evrene genellenmesi sözkonusu değilse, bu durumda belki yine evrenden söz edilebilir ama araştırma sonuçlarının genellenebilirlik iddiasının bulunmadığı ve bu yüzden bir araştırma kümesi ile çalışılacağı da vurgulanması beklenir; ya da daha kolayı, evren kavramı hiç kullanılmadan, araştırmanın bir çalışma kümesi üzerinde yapılacağı belirtilebilir.

Veri toplama aracı. Her üç düzeltme isteminden birinin nedeni, veri toplama araçlarında gözlenen bir eksikliklerdir. Bu sonucun da gösterdiği üzere, etik kurul değerlendirmesinin ağırlık noktasını veri toplama araçlarının durumu oluşturmaktadır. Bu yüzden, veri toplamak amacıyla kullanılacak ölçeğin, anketin, açık uçlu soruların, bunlar son halini almamış bile olsalar, başvuru formuna eklenmesi; araştırmacının kendisi dahil, kimin tarafından geliştirilmiş veya geliştirilmekte olduğunun belirtilmesi beklenmektedir. Kuşkusuz veri toplama araçları bu sayılanlardan ibaret değildir; kitap ve resim gibi yazılı ve görsel uyarıların, oyun kartı ve benzerlerinin de olası ise bir örneklerinin, değilse en azından bir fotoğraflarının başvuruya eklenmesi, incelemeyi olanaklı kılmak için gereklidir.

Onam formu. Araştırmaya katılacak, kendilerinden veri toplanacak olan kişilerin her birinden araştırmaya gönüllü olarak, kendi istençleriyle katıldıklarını belirttikleri bir belgeyi imzalamaları istenmektedir. Giderek ve özellikle Kovid-19 salgını süresinde, verilerin internet aracılığıyla toplanması yaygınlaşmakta; bu yüzden onam belgelerinin imzalanması yerine onay kutusunun işaretlenmesinin kabul edilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Etik kurul sayfasında aydınlanmış onam formunun bir örneği bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar bu formu olduğu gibi kendi araştırmalarına uyarlarken, bazıları formu beğenilerine göre yeniden oluşturmaktadırlar. Her iki durumda da, onam bilgilendirmesi için gerekli olan;

- a) araştırma amacının,
- b) araştırma süresince deneğin nasıl bir işlemle karşılaşacağına,
- c) varsa olası risklerin,
- d) yaklaşık olarak ne kadar zaman alacağını,
- e) veri toplama sürecinin herhangi bir aşamasında araştırmaya katılmaktan vazgeçmeye hakkı olduğunun belirtilip belirtilmediğine bakılmakta ve belirtilmişse onam kabul edilmektedir.
- f) Verilerini görüşme yoluyla toplayacak olanlardan, ses ve/veya görüntü kaydı mı yapacaklarını yoksa yazılı not mu alacaklarını onam formunda belirtmeleri de beklenmektedir.

- g) Onam formu hazırlarken araştırmacıların, tek bir onam formunun yeterli olup olmayacağına da dikkat etmeleri gerekmektedir. Araştırmanın alt kümelerine ayrı veri toplama araçları ve süreçleri uygulandığında, bunların her biri için ayrı birer onam formu hazırlamak gerekmektedir. Veriler 18 yaşından küçüklerden toplanacaksa, velileri için bir onam formu hazırlanmış olmasına bakılmakta; verilerin toplanacağı çocuklar eğer 12 yaşından büyük iseler, velilerinin yanısıra kendileri için de onam formu hazırlanması beklenmektedir.

Diğer düzeltme nedenleri. Diğer düzeltme nedenleri içinde en dikkate değer gözükeni, dilimlemedir: Etik onay almak için başvuru bir araştırma tasarımı, bütünüyle farklı olduğu değerlendirilen ikinci bir tasarım eklendiği görülmüştür. Bir araştırma tasarımı ise etiğin temel ilkesi olan, ‘önce zarar verme’ ilkesine aykırı bulunmuştur. İki araştırmanın ise evrensel insan haklarına ve yasal düzenlemelere aykırılık taşıdığı düşünölmüştür.

Bu değerlendirmeler bazı araştırmaların etik kurul onayıyla yapılamayacağı biçiminde yorumlanabilir. Fakat hangi araştırmaların yapılabileceği, hangi araştırmaların yapılamayacağına, değer etik kurulların, başka herhangi bir toplumsal yapının bile karar vermesi düşünölemez. Yukarıda karşılaşılanlara benzer durumlarda araştırmanın yapılması açısından asıl sorun, araştırmanın tasarımında görünmektedir. Daha açık bir deyişle, bazı konuları ele alırken, bazı insanlardan veri toplarken daha özenli ve daha incelikli olmaya gayret etmenin, kimseye zarar vermeden, insan haklarıyla çatışmaya düşmeden bilgi üretmeyi olanaklı kılacak yolları bulmanın gerektiği düşünölmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu örnek olay çalışmasının ortaya koyduğu üzere;

Araştırma etik onayı için başvuru biçimi, kurulun sağlık sosyal veya fen bilimleri etik kurulu olmasına göre farklılaşmamaktadır; aynı başvuru formuyla ve aynı belgelerle başvurulmaktadır. Bu durum formların doldurulmasında ikilemlere düşölmesine yol açabilmektedir.

Bu nedenle başvuru formunun sosyal bilim araştırmalarına özgülenmesinin ve daha yalın hale getirilmesinin uygun olacağı düşünölmektedir.

Bilimsel araştırmaları tasarlarken bilim etiğine konu olabilecek onlarca özgün durumla karşılaşılmak kaçınılmazdır.

Bu yüzden bilim etiğinin işlevinin; a) araştırmacıları araştırmalarını daha özenli, daha duyarlı olarak tasarlamaya, b) etik kurul üyelerini de araştırma tasarımları üzerinde düşünüm (reflection) yapmaya yöneltmek olduğu söylenebilir.

Araştırma tasarımlarının daha özenli, daha duyarlı tasarlanması ve incelenmesi; araştırma yeterliği yanında yeterli zaman ayırmayı da gerektirir. Oysa etik kurul üyeliği öğretim üyeleri için ciddi bir iş yükü artışına neden olmaktadır.

Etik kurul üyelerine bu artışın gerektirdiği zaman sağlanabilmelidir. Etik kurulların görevi böyle süreceksa, zaman baskısını azaltacak çeşitli çözümler düşünülebilir: Etik kurulların, iş yüklerinin görece olarak daha az ama araştırma deneyimlerinin daha yüksek olacağı kabulüyle, emekliliğe yaklaşmış gönüllü profesörlerden veya emeritus profesörlerden oluşturulması bunlar arasında sayılabilir.

Etik kurulların iş yükünün artışıdaki en önemli nedenlerden birinin, düzeltme istenmesi ve dolayısıyla aynı başvurunun tekrar ve tekrar incelenmesi olduğu görülmektedir.

Bunu önlemek için etik kurullar tarafından başvuru için bir doğrulama listesi (check list) oluşturulabilir. Böylece özensiz biçimde, eksik bilgi ve belgeyle yapılan başvurular etik kurula gelmeden, sekreteryanın ön incelemesine dayalı olarak iade edilebilir. Bu örnek olay araştırmasının ‘düzeltme nedenleriyle ilgili bulgular’ kısmındaki bilgiler içinde uygun görülenlerden böyle bir doğrulama listesi oluşturmak için yararlanılabilir. Ayrıca zorunlu belgeler eklenmediğinde başvurunun tamamlanmamış sayılarak ‘kabul edilmemesi’ yoluna gidilebilir.

Düzeltilme nedenlerinin neler olduğuna bakıldığında, hem başvuru belgelerinin hazırlanmasında özensizlik fark edilmekte hem de yöntemsel yanlışların yanılmaya yol açabileceği konusundaki duyarlılığın eksik olduğu akla gelmektedir: Araştırma adının veya örneklem büyüklüğünün aynı başvuruda farklı farklı yazılması, başvuru belgelerinin hazırlanmasındaki özensizliğe bir örnek olarak verilebilir. Bir evren-örneklem ilişkisi kurulduğunda, örneklemin evreni temsil yeterliğinin nasıl sağlanacağına açıklanmaması, anket veya ölçek maddelerindeki anlatım bozuklukları da yöntemsel duyarlılık eksikliğine örnek gösterilebilir.

Yönteme ilişkin duyarlılık eksikliğinin olası nedenlerinden biri araştırma kültürüne yeterince önem verilmemesi olabilir. Bir lisansüstü eğitim veya akademik kariyer, kişinin yalnızca bir bilgi alanında uzmanlık elde etmesi anlamına gelmez; bu uzmanlığa, aynı düzeyde bilimsel araştırmada uzmanlık yeterliği de eşlik etmelidir. Akademisyenliğin bu ikinci bileşenine ülkemizde az önem verildiği konusunun alanyazında oldukça fazla vurgulandığı bilinmektedir.

Araştırma yöntemleri konusundaki her düzeltme isteminin araştırmalarda gecikmeye, araştırmacılarda engellenme duygusuna yol açtığı gözlenmektedir.

Bu durumda yanılma (özensiz veya disiplinsiz araştırma) olasılığını en aza indirmek sorumluluğu bütünüyle araştırmacıya (ve varsa danışmanına) bırakılabilir. Bırakılmalıdır da. Etik kurullar bu durumda anlamlı iki işlev üstlenebilirler:

-Bunlardan birisi, araştırmacıların etik bakımdan tereddüde düştükleri durumlarda onlara danışmanlıkta bulunmak ve böylece bilim etiği normlarının gelişmesine katkı yapmak olabilir.

-Bir diğeri de düzenli aralıklarla, tamamlanmış araştırmalardan yansız örnekler olarak etik bakımdan incelemek ve saptadığı olası etik aykırılıkları, araştırmacıların tekrarlamaması için, araştırmacıya ve araştırmaların kendisine göndermede bulunmadan bilim kamuoyuyla paylaşmak olabilir.

Etik kurulların varolan işleyişi, canlı varlıklar üzerinde yapılan araştırmalara yoğunlaşmış gözükmektedir.

Oysaki belgeler, çöpler, kamyon yazıları, hipotetik veriler gibi cansız varlıklar da araştırmalara konu olmaktadır ve bilim etiğinin dışında tutulmalarının nedeni anlaşılabilir değildir. Bu tür araştırmalar için de etik normlar geliştirilebilir ve böylece bilim etiğinin tüm bilimsel araştırmaları kapsamayı olanaklı olabilir.

References

- Aydın, İ. (2016). *Akademik Etik, [Academic Ethics]*. Pegem Akademi Yayını.
- Bermek, E. (2002). Önsöz, [Foreword] *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları, [Ethics and Problems in Scientific Research]*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.
- Christensen, L. B., Burke, J. R., & Turner, L. A. (2015), *Araştırma Yöntemleri, Desen ve Analiz, [Research Methods, Design and Analysis]*, (A. Aypay, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (1982). *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler, [Scientific Research Method, Concepts, Principles, Techniques]*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve Etikler, [Ethics and The Ethics], *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423, 7-9. https://www.imo.org.tr/Eklenti/1470_etik-ve-etiklerpdf.pdf?0
- İrzık, G. ve Erzan, A. (2008). Bilim etiği ve yöntem sorunu, [Science Ethics and Method Problem] A. Erzan (Ed.), *Bilim Etiği El Kitabı*. (ss. 10-14). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Özcan, M. ve Balcı, Y. (2016). Akademisyenlerin Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Düşünceleri, [Academics' Thoughts on Research and Publication Ethics], *İş Ahlakı Dergisi*, 9(1), 91-111. <https://isahlakidergisi.com/sayilar/9-cilt-1-sayi/m0086>
- Pieper, A. (1997). *Etiğe Giriş, [Introduction to Ethics]*, (G. Sezer, V. Atayman, Çev.). Ayrıntı Yayınevi.
- Ruacan, Ş. (2005). Bilimsel Araştırma ve Yayınlarında Etik İlkeler, [Ethical Principles in Scientific Research and Publications], *Gazi Tıp Dergisi*, 4(16), 147-149. <https://medicaljournal.gazi.edu.tr/index.php/GMJ/article/view/248/246>
- Tapper, A., & Millett, S. (2015). Revisiting the concept of a profession, *Research in Ethical Issues in Organizations*, 13, 1-18. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/S1529-209620150000013001/full/html>
- Tekcan, A. (2002a). Sosyal Bilim Araştırmalarında Etik Kurallar, [Ethical Rules in Social Science Research], A. Erzan (Ed.), *Bilim Etiği El kitabı*. (ss. 33-35). Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.
- Tekcan, A. (2002b). Etik Kuralları, [Code of Ethics], A. Erzan (Ed.), *Bilim Etiği El Kitabı*, (ss. 69-70). Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.
- Türer, C. (2019). Normatif Etikler, [Normative Ethics], C. Türer (Ed.), *Etik ve Etik Sorunlar*, Nobel Yayınevi.

Ethical Declaration and Committee Approval

In this research, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

This research was conducted with the permission of Ankara University Social Sciences Sub-Ethics Committee, dated 31/05/2021 and number 209.

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 31/05/2021 gün ve 209 sayılı kararıyla verdiği izinle yürütülmüştür.